

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ**

ΤΜΗΜΑ ΔΑΣΟΛΟΓΙΑΣ, ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΞΥΛΟΥ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΟΛΥΔΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΔΑΣΙΚΩΝ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ
ΒΙΟΟΙΚΟΝΟΜΙΑ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΗΣ
ΑΓΟΡΑΣ ΔΑΣΙΚΩΝ ΜΗ ΞΥΛΩΔΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

ΠΕΛΕΚΑΝΗ ΦΩΤΕΙΝΗ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Τρίγκας Μάριος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παν/μίου Θεσσαλίας, Επιβλέπων
Παπαδόπουλος Ιωάννης, Καθηγητής Παν/μίου Θεσσαλίας, Μέλος
Σαμαράς Δημήτριος, Επίκουρος Καθηγητής Παν/μίου Θεσσαλίας, Μέλος

ΚΑΡΔΙΤΣΑ 2023

Περιεχόμενα

Πρόλογος – Ευχαριστίες	2
Περίληψη	3
Λέξεις Κλειδιά	3
Abstract	3
Keywords	3
1. Εισαγωγή	4
2. Βιβλιογραφική ανασκόπηση	7
2.1. Χαρακτηριστικά ΜΞΔΠ	7
2.2. Πρόσβαση στις αγορές ΜΞΔΠ	8
2.3. Αξία ΜΞΔΠ	9
2.4. Ενεργοποίηση και εμπλοκή στην αγορά ΜΞΔΠ	11
2.5. Ερευνητικά ερωτήματα για την ανάπτυξη στρατηγικής Μάρκετινγκ ΜΞΔΠ	13
3. Μεθοδολογία Έρευνας	15
4. Αποτελέσματα	16
4.1. Προφίλ των ερωτώμενων	16
4.2. Απόψεις των ερωτώμενων	19
5. Συζήτηση - συμπεράσματα	34
6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	38
7. ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ	40
8. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α – ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ	41
9. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β – Ανάλυση αξιοπιστίας παραγόντων S.A.V.E. για τα ΜΞΔΠ	49

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1: Φύλο των ερωτηθέντων	16
Πίνακας 2: Επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτηθέντων	17
Πίνακας 3: Μηνιαίο εισόδημα των ερωτηθέντων	18
Πίνακας 4: Διασταύρωση στοιχείων φύλου & μηνιαίου εισοδήματος των ερωτηθέντων	18
Πίνακας 5: Έλεγχος συσχέτισης μεταβλητών φύλου – εισοδήματος	18
Πίνακας 6: Έλεγχος συσχέτισης ΜΞΔΠ με το κριτήριο Pearson correlation coefficient (Pcc)	21
Πίνακας 7: Έλεγχος συσχέτισης χαρακτηριστικών ΜΞΔΠ με το κριτήριο Pearson correlation coefficient (Pcc)	23
Πίνακας 8: Διασταύρωση απόψεων περί συμβολής τοπικών αγορών και την σχέση με αυτές	24
Πίνακας 9: Έλεγχος συσχέτισης μεταβλητών «καθεστώς εργασίας-ανάπτυξη δικτύου χονδρεμπόρων»	26
Πίνακας 10: Θέαση διαφημίσεων τοπικών αγορών ΜΞΔΠ στο διαδίκτυο	27

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Γράφημα 1: Ηλικία των ερωτηθέντων	16
Γράφημα 2: Συσχέτιση μεταξύ του φύλου και την εργασία	17
Γράφημα 3: Συσχέτιση μεταξύ του φύλου και του τόπου κατοικίας	19
Γράφημα 4: Απόψεις για το τι θεωρούν οι ερωτώμενοι ΜΞΔΠ	20
Γράφημα 5: Ενδιαφέρον για αγορά ΜΞΔΠ	20
Γράφημα 6: Απόψεις σχετικά με τα χαρακτηριστικά των ΜΞΔΠ	22
Γράφημα 7: Σχέση των ερωτηθέντων με τις περιοχές όπου αναπτύσσονται αγορές ΜΞΔΠ	24
Γράφημα 8: Απόψεις περί ευθύνης της ανάδειξης των ΜΞΔΠ στις τοπικές αγορές	25
Γράφημα 9: Απόψεις περί διαδικασιών πρόσβασης των καταναλωτών σε ΜΞΔΠ	26
Γράφημα 10: Συσχέτιση μεταξύ της θέασης διαφημίσεων και του τόπου κατοικίας των ερωτηθέντων	27
Γράφημα 11: Απόψεις περί οικονομικών και οικογενειακών αξιών των ΜΞΔΠ	28
Γράφημα 12: Ενδιαφέρον για αγορά προϊόντων μεταποίησης ΜΞΔΠ	29
Γράφημα 13: Απόψεις περί ενεργοποίησης καταναλωτών για την αγορά ΜΞΔΠ	31

Πρόλογος – Ευχαριστίες

Η παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών «Πολυλειτουργική Διαχείριση Δασικών Οικοσυστημάτων και Βιο-οικονομία» του Τμήματος Δασολογίας, Επιστημών Ξύλου & Σχεδιασμού, της Σχολής Τεχνολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Το συγκεκριμένο ΠΜΣ ήταν ένα υπέροχο ταξίδι γνώσεων, εμπειριών, γνωριμιών και ανταλλαγής απόψεων. Ολοκληρώνοντάς το, θέλω να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή κ. Τρίγκα Μάριο, για την ουσιαστική καθοδήγηση και συμπαράσταση του κατά την διάρκεια εκπόνησης της παρούσας.

Ανάλογες ευχαριστίες στα μέλη της επιτροπής κ. Παπαδόπουλο Ιωάννη, πρόεδρο του τμήματος Δασολογίας, Επιστημών Ξύλου & Σχεδιασμού και κ. Σαμαρά Δημήτριο, καθηγητή του ΠΜΣ στο μάθημα των Μη ξυλωδών Δασικών Προϊόντων.

Ευχαριστίες εκφράζω προς τον διευθυντή κ. Βραχνάκη Μιχαήλ, τον υποδιευθυντή κ. Καζόγλου Ιωάννη, και όλους τους καθηγητές του ΠΜΣ «Πολυλειτουργική Διαχείριση Δασικών Οικοσυστημάτων και Βιο-οικονομία» για την πολύπλευρη και εποικοδομητική συνεργασία, την μεταλαμπάδευση γνώσεων και την δημιουργία ενός εξαιρετικού κλίματος και καλλιέργειας ευγενούς άμιλλας κατά την διάρκεια των σπουδών.

Ευχαριστώ τον αδερφό μου Σταύρο που μου συμπαράσταθηκε, με βοήθησε και κατανόησε την προσπάθειά μου να ολοκληρώσω τον κύκλο σπουδών παράλληλα με τα καθήκοντά μου στην Envconsultants.

Ευχαριστώ τα παιδιά μου Έλλη και Κωνσταντίνο για την ψυχολογική στήριξη και την δύναμη που άντλησα από εκείνα και τον Δημήτρη για την ηρεμία που μου ενέπνευσε κατά την διάρκεια της προσπάθειάς μου.

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας έρευνας, είναι η διερεύνηση των συνθηκών για την ανάπτυξη και μάρκετινγκ της αγοράς μη ξυλωδών δασικών προϊόντων στην Ελλάδα. Τέθηκαν ερευνητικά ερωτήματα σχετικά με τα χαρακτηριστικά των ΜΞΔΠ και την ανάπτυξη στρατηγικών μάρκετινγκ σε τοπικό επίπεδο, ακολουθώντας την προσέγγιση S.A.V.E. (Solution, Access, Value, Education/Engagement). Αναζητήθηκαν τα κανάλια προώθησης των ΜΞΔΠ καθώς και οι παράγοντες συμβολής στην δημιουργία ισχυρού brand. Διερευνήθηκε ο ρόλος του μάρκετινγκ των ΜΞΔΠ στην ανάπτυξη συνεργειών στις αλυσίδες αξίας τους και στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και της πολυλειτουργικής διαχείρισης των δασικών οικοσυστημάτων. Για τις ανάγκες της έρευνας δημιουργήθηκε ερωτηματολόγιο το οποίο διακινήθηκε σε τυχαίο δείγμα πληθυσμού. Μετά από στατιστική ανάλυση, εξήχθησαν χρήσιμα συμπεράσματα για τα ΜΞΔΠ, την εμπορική διακίνηση αυτών στις τοπικές αγορές και την ανάπτυξη στρατηγικών μάρκετινγκ. Οι αγορές ΜΞΔΠ βρίσκονται κυρίως στις ορεινές περιοχές της χώρας μας και υπάρχουν επιπλέον δυνατότητες προβολής τους και συμβολής στο εισόδημα των παραδασόβιων πληθυσμών. Ταυτόχρονα γίνεται ανάδειξη μικρών ορεινών οικισμών πλησίον δασικών οικοσυστημάτων με αποτέλεσμα να αναπτύσσονται οικοτουριστικά αυτές οι περιοχές.

Λέξεις Κλειδιά: Μη Ξυλώδη Δασικά Προϊόντα (ΜΞΔΠ), τοπικές αγορές, μάρκετινγκ, παραδασόβιος πληθυσμός, έρευνα αγοράς

Abstract

The purpose of this research is to investigate the conditions for the development and marketing of the non-timber forest products market in Greece. Research questions were studied regarding the characteristics of the NWFPs and the development of marketing strategies at the local level, following the S.A.V.E. (Solution, Access, Value, Education/Engagement) approach. The promotion channels of the NWFPs were examined as well as the factors contributing to the creation of a strong brand. The role of the marketing of NWFPs in developing synergies in their value chains and promoting sustainable development and multifunctional management of forest ecosystems was also explored. For the needs of the research, a questionnaire was created which was distributed to a random sample of the population. After a statistical analysis, useful conclusions were drawn for the NWFPs, their commercialization in local markets and the development of marketing strategies. The markets of NWFPs are mainly located in the mountainous regions of our country and there are additional possibilities of promoting them and contributing to the income of the forest-dwelling populations. At the same time, small mountain settlements near forest ecosystems are being highlighted, with the result that these areas are developing ecotourism.

Keywords: non-wood forest products (NWFPs), local markets, marketing, forest-dwelling population, market study

1. Εισαγωγή

Σκοπός της παρούσας έρευνας, είναι η διερεύνηση των συνθηκών για την ανάπτυξη και μάρκετινγκ της αγοράς Μη Ξυλωδών Δασικών Προϊόντων¹ στην Ελλάδα.

"Ως ΜΞΔΠ ορίζονται τα αγαθά που προέρχονται από τα δάση τα οποία είναι απτά και φυσικά αντικείμενα βιολογικής προέλευσης εκτός από το ξύλο" (FAO², 2015).

Στο Σχέδιο Στρατηγικής Ανάπτυξης της Δασοπονίας (Εθνική Στρατηγική για τα Δάση) που εκδόθηκε ως υπουργική απόφαση το Νοέμβριο του 2018 (ΦΕΚ Β' 5351/28.11.2018) και έχει ισχύ για 20 χρόνια (2018-2038), και συγκεκριμένα στο Άρθρο 06 – Κάθετοι Άξονες Στρατηγικής, αναφέρεται ότι: «Εκτός από ξύλο όμως, τα δασικά οικοσυστήματα παράγουν και μια σειρά από μη ξυλώδη προϊόντα όπως είναι η ρητίνη, τα μανιτάρια, το μέλι, τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά, κτλ..... Τα περισσότερα ΜΞΔΠ παράγονται μέσω ξεπερασμένου θεσμικού πλαισίου που δεν προωθεί τη συστηματική εκμετάλλευση και την ένταξή τους σε σχετικές αγορές προϊόντων.»

Η έκταση των δασών στην Ελλάδα, βάσει των στοιχείων της Παγκόσμιας Τράπεζας δεδομένων παρουσίασε μια αυξανόμενη τάση κατά την περίοδο 1990-2010, ενώ διατηρήθηκε σταθερή κατά την περίοδο 2010-2020. Έτσι από τα 25.590 Km² το 1990, τα δάση καταλάμβαναν το 2020 έκταση 30.270 Km². Τα περισσότερα εξαπλώνονται σε περιοχές με μεγάλο υψόμετρο, ενώ στα όρια τους βρίσκονται αρκετοί οικισμοί. Οι περιοχές εξάπλωσης των δασών διαθέτουν πολιτιστικούς, φυσικούς και τουριστικούς πόρους που συμβάλλουν στην συνεχιζόμενη τουριστική ανάπτυξη και κατ' επέκταση στην αύξηση της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα, ενώ μεγάλο μέρος των εργαζομένων στον πρωτογενή τομέα, απασχολείται σε δασοκομικές εργασίες ή με την συλλογή και εμπορία ΜΞΔΠ.

Τα γνωστότερα ΜΞΔΠ είναι:

Αρωματικά φυτά [*Origanum vulgare* (Άγρια ρίγανη), *Origanum majorana* (Ματζουράνα), *Salvia amplexicaulis* (Σάλβια η περίβλαστος ή Αγριοβασιλικός), *Salvia officinalis* (Φασκόμηλο), *Mentha longifolia* (Άγριος δυόσμος), κ.α.]

Βότανα [άνθη των *Tilia cordata* (Φιλύρα η καρδιόφυλλος ή Φλαμουριά) και *Tilia platyphyllos* (Φιλύρα πλατύφυλλη), βολβοί του *Orchis mascula* (Όρχις η αρσενική ή σαλέπι), καρποί του *Rosa canina* (Αγριοτριανταφυλλιά ή κυνόροδο), *Sideritis spp.* (Τσάι του βουνού), *Achillea millefolium* (Αχίλλεια η χιλιόφυλλος ή Αγριαψιθιά), *Ballota acetabulosa* (Λυχναράκι ή Φυτιλάκια του βουνού), *Phlomis fruticosa* (Ασφάκα) κ.α.]

Άγρια χόρτα [*Amaranthus retroflexus* (Άγριο βλίτο), *Asparagus acutifolius* (Άγριο σπαράγγι), *Blitum bonus-henricus* (Νάνες ή Άγριο σπανάκι), *Cardamine hirsuta* (Καρδαμίνη η χνουδωτή), *Chenopodium reticulatum* (Χηνοπόδιο το λευκό ή Λουβαδιά), *Cichorium intybus* (Πικροράδικο ή Ραδίκι), *Papaver rhoeas* (Παπαρούνα), *Reichardia picroides* (Γαλατσίδα), *Rumex spp.* (Ξινολάπαθα ή Αγριοσέσκλα διαφόρων ποικιλιών), *Taraxacum officinale* (Ταραξάκο ή Πικραλίδα), *Urospermum picroides* (Αγριοζοχός), *Urtica dioica* (Τσουκνίδα) κ.α.]

¹ Στο εξής, για τις ανάγκες της παρούσας διπλωματικής, αντί του όρου «Μη Ξυλώδη Δασικά Προϊόντα» θα χρησιμοποιείται η σύντμηση «ΜΞΔΠ»

² Food and Agriculture Organization

Μανιτάρια [Υπέργεια μανιτάρια όπως τα *Agaricus arvensis* (Άγριο αγαρικό ή Πρόβειο), *Agaricus augustus* (Αγαρικό το μεγαλοπρεπές), *Amanita caesarea* (Αυγό ή Κοκκινούσκα ή Αμανίτης του καίσαρα), *Craterellus cornucopioides* (Μαύρη τρομπέτα), *Cantharellus cibarius* (Κανθαρέλλα η βρώσιμη ή Κιτρινούσκα ή Γαλέτα ή Νερατζάκι), *Craterellus lutescens* (Κανθαρίσκος ο ανατέλλων ή Χρυσή τρομπέτα), *Infundibulicybe geotropa* (Χωνιοκύβη η γεώτροπη ή Πιπερίτης), *Boletus edulis* (Βωλίτης ο εδωδιμος ή Πορτσίνι ή Βασιλικό ή Βασιλομανίταρο), *Morchella elata* (Μορχέλα η εξέχουσα ή Αρτζιβουρτσι ή Κουκουμέλα ή Αρνάκι), *Hydnum repandum* (Υδνο το κυρτό, ή Αγκαθάκι ή Σκαντζόχοιρος), κ.α., καθώς και υπόγεια μανιτάρια τρούφες όπως τα *Tuber aestivum* (Μαύρη καλοκαιρινή τρούφα), *Tuber uncinatum* (Φθινοπωρινή μαύρη τρούφα), *Tuber brumale* (Χειμωνιάτικη μαύρη τρούφα), *Tuber borchii* (Λευκή Τρούφα του Μπόρχ), κ.α.]

Ξηροί καρποί [καρποί των ειδών *Castanea sativa* (Καστανιά), *Juglans regia* (Καρυδιά), κ.α.]

Φρούτα του δάσους [καρποί των ειδών *Rubus sanctus* (Βάτος ο ιερός ή Βατομουριά), *Rubus idaeus* (Βάτος ο ιδιαίος ή Σμεουριά ή Ναουριά), *Cornus mas* (Κρανιά), *Crataegus monogyna* (Κράταιγος ή Μουρτζιά ή Τρικουκιά), *Prunus spinosa* (Τσαπουρνιά), *Pyrus spinosa* (Γκορτσιά ή Άγρια αχλαδιά), *Sambucus nigra* (Σαμπούκος ο μέλας ή Ζαμπούκος ή Αφροξυλιά ή Κουφοξυλιά), *Sorbus aucuparia* (Αγριοσορβιά), *Fragaria vesca* (Άγρια φράουλα ή Χαμοκέρασο), κ.α.]

Μέλι [από μελισσοτροφικά φυτά όπως τα: *Abies borisii-regis* (Υβριδογενής ελάτη), *Pinus nigra* (Μαύρη Πεύκη), *Cercis siliquastrum* (Κουτσουπιά), *Clematis vitalba* (Κληματίς η Λευκάμπελος), *Alnus glutinosa* (Σκλήθρο), *Colutea arborescens* (Κολουτέα η δενδρώδης ή Φούσκα), *Quercus spp.* (Δρύες διάφορες), *Fraxinus ornus* (Φράξος Μελία ή Μάννα), *Pyracantha coccinea* (Πυράκανθος), *Geranium molle* (Άγριο γεράνι), *Hedera helix* (Κισσός), *Calendula arvensis* (Άγρια καλεντούλα), *Lavandula stoechas* (Άγρια λεβάντα), κ.α.]

Θηράματα [προερχόμενα από κυνήγι άγριων ζώων όπως τα: *Sus scrofa* (Αγριογούρουνο), *Lepus europaeus* (Λαγός), *Scolopax rusticola* (Μπεκάτσα), κ.α.]

Χριστουγεννιάτικα δέντρα και διακοσμητικά υλικά [μικρά δενδρίλια ή κλαδίσκοι των ειδών: *Abies borisii-regis* (Υβριδογενής ελάτη), *Pinus nigra* (Μαυρόπευκο), *Ilex aquifolium* (Αρκουδοπούρναρο), κουκουνάρια Ελάτης και Πεύκης, κ.α.]

Φυτόχωμα (προερχόμενο από: δάση φυλλοβόλων ειδών όπως Βελανιδιάς – Οξυάς - Καστανιάς, δάση κωνοφόρων όπως Ελάτης – μαύρης Πεύκης, και αποτελούμενο από φύλλα, μικρά κλαδιά των φυτών, ρίζες και άλλα οργανικά υπολείμματα που συσσωρεύονται σε ένα δάσος, ανάμεικτα με το ανόργανο χώμα, ή να προέρχεται από τη μερική αποσύνθεση μόνο των φύλλων).

Άλλα μη ξυλώδη δασικά προϊόντα (ρητίνη, φλοιός ελάτης και πεύκης, βρύα και λειχήνες κ.α.)

Τα παραπάνω ΜΞΔΠ, συλλέγονται από κατοίκους των παραδασόβιων οικισμών και είτε καταναλώνονται από τους ίδιους για την κάλυψη των ατομικών τους αναγκών, είτε διακινούνται εμπορικά τις τοπικές αγορές των παραδασόβιων οικισμών της περιοχής. Η συλλογή των ΜΞΔΠ [καρπών (π.χ. κάστανα, κρίνα), ανθέων (π.χ. φλαμουριάς), μανιταριών, αρωματικών (π.χ. ρίγανης), βοτάνων – φαρμακευτικών φυτών (π.χ. τσάι του βουνού), πευκοφλοιού, φυτοχώματος κ.λπ.] ρυθμίζεται με την έκδοση Δ.Α.Δ.³ τις οποίες εκδίδουν τα κατά τόπους δασαρχεία για την περιοχή αρμοδιότητάς τους. Το κάθε δασαρχείο, ανάλογα με

³ Δασική Αστυνομική Διάταξη

τις συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή του και την ανάγκη ελέγχου και προστασίας, μέσω της Δ.Α.Δ. που εκδίδει, ορίζει με σαφήνεια τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται. Για την διάθεση τους στο εμπόριο (εμπορική χρήση) είναι απαραίτητη η έκδοση άδειας από το αρμόδιο Δασαρχείο, μετά από αίτηση του ενδιαφερόμενου, όπου και καθορίζονται με λεπτομέρεια οι όροι συλλογής.

Τα τελευταία χρόνια, άρχισαν να εμφανίζονται στις τοπικές αγορές, ΜΞΔΠ, με την μορφή μεταποιημένων προϊόντων οικότεχνικά παρασκευαζόμενων, όπως:

- Προϊόντα διατηρημένα με ξήρανση (αφυδατωμέναμανιτάρια και φρούτα του δάσους, πούδρεςμανιταριών με την μορφήκαρυκεύματος κ.α.)
- Προϊόντα διατηρημένα σε ξύδι, αλάτι και λάδι (τουρσιά απόμανιτάρια,μανιτάρια σε λάδι, πατέ και σάλτσεςμανιταριών κ.α.)
- Αρτοσκευάσματα (πίτες με άγρια χόρτα ήμανιτάρια, παξιμάδια με αρωματικά φυτά, ζυμαρικά ή μίγματα σούπας μεμανιτάρια κ.α.)
- Ηδύποτα (λικέρ από κρίνα και άλλα φρούτα του δάσους)
- Προϊόντα επεξεργασμένα με γλυκαντικές ύλες (γλυκά του κουταλιού, κομπόστες, μαρμελάδες, παστέλια με μέλι και ξηρούς καρπούς κ.α.)
- Αρωματικά/Βότανα αποξηραμένα και συσκευασμένα σε γυάλινα βάζα ή κουτιά
- Μελισσοκομικά είδη (κεριά, κεραλοιφές κ.α.)
- Διακοσμητικά εποχιακά αντικείμενα (χριστουγεννιάτικες συνθέσεις με κλαδίσκους ελάτης, αρκουδοπούρνιου και κουκουνάρια)
- Σκευάσματα που προέρχονται από θηράματα (καπνιστό κρέας αγριογούρουνου, λουκάνικα αγριογούρουνου κ.α.)

Η αξία των ΜΞΔΠ αναγνωρίζεται παγκοσμίως καθώς αποτελούν σημαντικό παράγοντα στήριξης τοπικών οικονομιών και η αγορά τους αγγίζει τα 2,5 δις. Ευρώ στην Ευρωπαϊκή αγορά με διαρκώς αυξανόμενες τάσεις για τις αστικές περιοχές (F.A.O., 2015). Παρ' όλα αυτά, στη χώρα μας πολύ μικρή βαρύτητα έχει δοθεί στην ανάπτυξη προτάσεων για ολοκληρωμένη στρατηγική μάρκετινγκ των ΜΞΔΠ.

2. Βιβλιογραφική ανασκόπηση

2.1. Χαρακτηριστικά ΜΞΔΠ

Για χιλιετίες, τα δάση παρείχαν στην ανθρωπότητα ένα ευρύ φάσμα ζωτικών αγαθών και υπηρεσιών. Αν και η ξυλεία έχει κυρίαρχη θέση μεταξύ των δασικών πόρων τον τελευταίο αιώνα, τα δασικά αγαθά εκτός από την ξυλεία, έτρεφαν, έντυναν και προστάτευαν τους προγόνους μας. Αυτά τα αγαθά, περιλάμβαναν αρωματικά μπαχαρικά, φρούτα, ρίζες, σπόρους, ξηρούς καρπούς, φλοιούς, μύκητες, ρητίνες, φτερά, ζώα, ίνες και φύλλα. (Shanley et al. 2015, Sheppard et al. 2020). Διαχρονικά έχει δοθεί πλήθος ορισμών σχετικών με τα ΜΞΔΠ (Muir, et. al. 2020). Σύμφωνα με τους Shackleton et al. (2010), ΜΞΔΠ είναι «Κάθε ακατέργαστο ή επεξεργασμένο προϊόν, εκτός από το ξύλο, που παράγεται από αυτόχθονους βιολογικούς πόρους που βρίσκονται μέσα σε δάση και δασικές εκτάσεις και το οποίο συγκομίζεται είτε για οικιακή κατανάλωση ή για το εμπόριο. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο πόρος μπορεί να καλλιεργείται ή να προέρχεται από τροποποιημένα ή μη φυσικά συστήματα (όπως για παράδειγμα ορισμένα βρώσιμα φυτά), αλλά δεν μπορεί να θεωρηθεί ως συμβατική γεωργική καλλιέργεια».

Υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί τύποι ΜΞΔΠ που διαφέρουν ως προς την αφθονία, την οικολογία, την προέλευση, την περιοδικότητα της παραγωγής, τα δικαιώματα συγκομιδής, την συχνότητα, τις μεθόδους, την τελική χρήση και την οικονομική σημασία. Επιπλέον, ο βαθμός ποικίλλει σημαντικά, από ΜΞΔΠ που συλλέγονται ευκαιριακά έως αυτά που συλλέγονται ενεργά (Miina, et al. 2020). Τα ΜΞΔΠ έχουν διαδραματίσει ιστορικά σημαντικό ρόλο για τις ανθρώπινες κοινωνίες τόσο για οικιακή χρήση όσο και ως εμπορικό προϊόν. Λόγω της οικιακής χρήσης τους για την παραγωγή τροφίμων και την υγεία, αρκετά ΜΞΔΠ έχουν σταδιακά ενσωματωθεί σε γεωργικά συστήματα πολλών κοινωνιών (Wolfslehner, et al. 2019), ενώ κάποια καλλιεργούνται στο δάσος αξιοποιώντας στοχευμένους δασοκομικούς χειρισμούς για την ανάδειξή τους (Sheppard, et al. 2020). Τα αυτόχθονα συστήματα διαχείρισης συχνά βελτιστοποιούν την ποικιλομορφία, ενσωματώνοντας μια ουσιαστική στρατηγική προσαρμογής, η σημασία της οποίας θα αυξηθεί με τη σπανιότητα των πόρων και την κλιματική μεταβλητότητα. (Shanley, et al. 2015)

Μερικά από τα πιο σημαντικά ΜΞΔΠ είναι: Χριστουγεννιάτικα δέντρα, ρητίνη, ρίζες ερείκης, βελανίδια, κάστανα, σπόροι κουκουναριάς,μανιτάρια, φελλός, φαρμακευτικά φυτά, κυνήγι και βοσκή (Croitoru, 2007). Η διαβίωση του αγροτικού πληθυσμού σε όλη την Ευρώπη, ιδίως σε περιόδους πείνας (π.χ. στο τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου) στηρίχτηκε πολλές φορές σε ΜΞΔΠ. Φρούτα και καρποί του δάσους και τα άγρια μανιτάρια συλλέγονταν για τροφή, οι φλοιοί των δέντρων και η ρητίνη, για την επεξεργασία ή τη βυρσοδεψία δέρματος, ενώ τα βελανίδια χρησιμοποιούνταν ως ζωοτροφές για τα οικόσιτα ζώα (Killmann, 2009, Shackleton, et al. 2010).

Τα ΜΞΔΠ προέρχονται από μια μεγάλη ποικιλία φυτών ή μέρη φυτών και μπορούν να μεταποιηθούν περαιτέρω σε καταναλωτικά προϊόντα: φύλλα και κλαδιά μπορεί να είναι συστατικό διακοσμητικών συνθέσεων, είδη διατροφής προέρχονται από φρούτα και καρπούς του δάσους και μανιτάρια, βότανα επεξεργάζονται για φαρμακευτικούς και θεραπευτικούς σκοπούς. (Adepoju, et al. 2007)

2.2. Πρόσβαση στις αγορές ΜΞΔΠ

Η χρήση των ΜΞΔΠ χαρακτηρίζεται από μια ποικιλία θεσμικών ρυθμίσεων όσον αφορά την πρόσβαση στους πόρους και στις αγορές τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση ως προς το βαθμό στον οποίο τα ΜΞΔΠ χρησιμοποιούνται από περιοχή σε περιοχή, ακόμη και μεταξύ των νοικοκυριών μιας κοινότητας. Εξαιτίας αυτής της διακύμανσης, είναι δύσκολο να γίνουν γενικεύσεις σχετικά με τη χρήση των ΜΞΔΠ. Τα ΜΞΔΠ μπορούν να ταξινομηθούν σε διάφορες κατηγορίες, με βάση το σκοπό της χρήσης (για παράδειγμα ως τροφή, καύσιμο, φάρμακο, οικιακά σκεύη και γεωργικά εργαλεία), το μέρος των φυτών (φύλλα, καρποί, βλαστοί και ρίζες) και τον τύπο χρήσης (ιδία χρήση ή εμπορική) (Pandey, et al. 2016).

Το τοπικό εμπόριο των ΜΞΔΠ έχει πλεονεκτήματα να προσφέρει και, κατά συνέπεια, χρήζει μεγαλύτερης προσοχής τόσο από την ερευνητική όσο και από την αναπτυξιακή άποψη. Οι τοπικές αγορές παρέχουν έναν εγγυημένο τρόπο προσέγγισης καταναλωτών και διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην ενίσχυση των μέσων διαβίωσης και τη βελτίωση των εισοδηματικών ευκαιριών. Οι καταναλωτές των ΜΞΔΠ που διατίθενται στο τοπικό εμπόριο μπορεί να περιλαμβάνουν ντόπιους, κατοίκους των πόλεων ή τουρίστες που επισκέπτονται μια περιοχή. Σε πολλές περιπτώσεις οι τοπικές αγορές τείνουν να είναι άτυπες αλυσίδες εφοδιασμού. Μερικές φορές τα ίδια άτομα εκτελούν όλες τις λειτουργίες κατά μήκος της αλυσίδας εφοδιασμού, από τη συγκομιδή έως τις τελικές πωλήσεις. Σε ευνοϊκά πλαίσια και με την κατάλληλη υποστήριξη και παρέμβαση, όπως η αυξημένη πρόσβαση σε πληροφορίες για την αγορά ή οι βελτιωμένες τεχνικές συγκομιδής ή μεταποίησης, είναι δυνατόν να αυξηθούν οι σχετικές αποδόσεις για τους συμμετέχοντες και/ή να ανοίξει ο δρόμος για τη συμμετοχή περισσότερων ανθρώπων. (Shackleton, et al. 2007).

Η συλλογή από μόνιμους κατοίκους για την κάλυψη των ατομικών τους αναγκών καθώς και η εμπορευματοποίηση των ΜΞΔΠ, μπορεί να πραγματοποιείται σύμφωνα με το πνεύμα της αειφορίας, τις διατάξεις περί διατήρησης της φύσης και σύμφωνα με την κείμενη εθνική (μέσω Δασικών Αστυνομικών Διατάξεων (ΔΑΔ) υλοτομίας δασικών προϊόντων, πίνακα υλοτομίας ή με διενέργεια δημοπρασίας και με βάση τις τιμές του Πίνακα Διατίμησης Δασικών Προϊόντων) και ευρωπαϊκή νομοθεσία για τη διάθεση, αγορά και περαιτέρω διανομή μη ξυλωδών προϊόντων. (Προδιαγραφές για την εφαρμογή των έξι (6) πανευρωπαϊκών κριτηρίων αειφορικής διαχείρισης των δασών στην Ελλάδα⁴). Υπάρχουν διαφορετικοί τύποι συλλεκτών ΜΞΔΠ, συμπεριλαμβανομένων συλλεκτών ψυχαγωγίας, χόμπι και συλλεκτών που δραστηριοποιούνται επαγγελματικά με τα ΜΞΔΠ. Κάθε μία από τις ομάδες συλλεκτών είναι ενσωματωμένη σε διαφορετικά κοινωνικο-οικονομικά πλαίσια, με αποτέλεσμα να υπάρχει μια διαφορετική προσέγγιση σε διάφορες περιοχές της Ευρώπης. Η ικανότητα χρήσης των δασών για ψυχαγωγική συλλογή ΜΞΔΠ θα μπορούσε να αυξηθεί, μέσω διάδοσης πληροφοριών σχετικά με αυτή τη δραστηριότητα (Lonríć, et al. 2021).

Η συγκομιδή και εμπορία των ΜΞΔΠ θεωρείται ως εναλλακτική εκμετάλλευση του δάσους, πέραν της παραγωγής ξύλου, με το σκεπτικό ότι περιορίζει την αποψίλωση και συνεπώς παίζει σημαντικό ρόλο στη διατήρηση των δασών. Τα ΜΞΔΠ, εκτός της συμβολής τους στην αγροτική οικονομία, συμβάλλουν στη διατροφή των παραδασόβιων πληθυσμών ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης (Αλμπάνης, κ.α. 2015).

⁴ https://www.grpfc.gr/wp-content/uploads/2021/04/prodiagrafes_ADD.pdf

2.3. Αξία ΜΞΔΠ

Στην Περιβαλλοντική Εκτίμηση της Χιλιετίας, αναφέρεται ότι υπάρχουν τουλάχιστον 150 μεγάλης αξίας ΜΞΔΠ και υπηρεσίες στο διεθνές εμπόριο, που καλύπτουν υλικές, πνευματικές, αισθητικές και ανάγκες αναψυχής του ανθρώπου. (ΜΕΑ⁵ 2005), ενώ ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, αναφέρει ότι περίπου το 80% του πληθυσμού των αναπτυσσόμενων χωρών βασίζονται σε φάρμακα, που κυρίως προέρχονται από δασικά φυτά, για την πρωτοβάθμια φροντίδα της υγείας τους (EFTEC⁶ 2005). Προϊόντα διατροφής υψηλής ποιότητας συλλέγονται από Μεσογειακά δάση, όπως ξηροί καρποί, μούρα, μανιτάρια και τρούφες, καθώς και αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά. Άλλα ΜΞΔΠ, όπως η ρητίνη, παίζουν ρόλο στην κυκλική βιοοικονομία ως ανανεώσιμες εναλλακτικές λύσεις σε σχέση με τις ορυκτές πρώτες ύλες και έχουν τεράστιες δυνατότητες να συμβάλουν στην πράσινη ανάπτυξη στην Ευρώπη και στην επίτευξη των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης (Mutke, et al. 2019, FAO-EFI⁷ 2021)

Η αξία των ΜΞΔΠ σήμερα διαφέρει σημαντικά από παλαιότερες εποχές. Ενώ στο παρελθόν τα ΜΞΔΠ συνδέονταν με τις βασικές ανάγκες των αγροτικών πληθυσμών (κάστανα ως βασική τροφή, βόσκηση των ζώων, βότανα, πίσσα και ρητίνη για ιατρικές χρήσεις, κ.λπ. σήμερα αποτελούν κομμάτι ενός σύγχρονου τρόπου ζωής ή θεωρούνται ως αγαθά πολυτελείας. (Wolfslehner, et al. 2019). Τα ΜΞΔΠ, ιδιαιτέρως στην περιοχή της Μεσογείου, αποτελούν σημαντική πηγή εισοδήματος (Croitoru, 2007 & Martínez de Arano, et al. 2021). ΜΞΔΠ όπως βρώσιμα μανιτάρια, κουκουναρία, βελανίδια, ρητίνες, φαρμακευτικά φυτά, μεταξύ άλλων, παρέχουν σημαντικές ψυχαγωγικές και εμπορικές δραστηριότητες στις αγροτικές - δασικές περιοχές του κόσμου (FAO, 1998). Η έρευνα και η πρακτική αποδεικνύουν ότι μέσω της εφαρμογής βελτιωμένων τεχνικών υλοτομίας, της διαχείρισης των πυρκαγιών, του ελέγχου των χωροκατακτητικών ξενικών ειδών, της ρύθμισης της συγκομιδής άγριων ειδών, καθώς και υγιείς γεωργικές, δασοκομικές και αναπτυξιακές πολιτικές, μπορούν να διατηρήσουν τα ΜΞΔΠ. Τα μέτρα αυτά μπορούν επίσης να συμβάλουν στη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, συμβάλλοντας στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής, στη διατήρηση των λεκανών απορροής και στη διατήρηση των λειτουργιών των οικοσυστημάτων. (Shanley, et al. 2015). Η συμμετοχή των ΜΞΔΠ ως μέρος της καινοτόμου διαχείρισης των δασών πολλαπλών χρήσεων είναι θεμελιώδες στοιχείο για την ανάπτυξη μιας εναλλακτικής λύσης στην παραδοσιακή δασοκομία "μόνο με ξύλο". Αυτή η πολυλειτουργική ή οικοσυστημική προσέγγιση βασίζεται στο ευρύ φάσμα προϊόντων και οικοσυστημικών υπηρεσιών που παρέχουν τα Μεσογειακά δάση. Πρόσφατες έρευνες υποδεικνύουν την εκτεταμένη επίπτωση των ΜΞΔΠ στην αγροτική-αστική σχέση. (Mutke, et al. 2019)

Τα ΜΞΔΠ συμβάλλουν στη βιώσιμη διαχείριση της γης. Τα περισσότερα ΜΞΔΠ συλλέγονται σε δάση που δεν διαχειρίζονται μόνο για την παραγωγή αυτών. Παρέχουν συμπληρωματικές πηγές εισοδήματος που είναι ιδιαίτερα σημαντικές σε παραδασόβιες περιοχές και σε περιοχές όπου η αξία της ξυλείας είναι χαμηλή, όπως συχνά συμβαίνει στην περίπτωση των μεσογειακών περιοχών. Έτσι, συμβάλλουν στην αύξηση της αποδοτικότητας

⁵ Millennium Ecosystem Assessment

⁶ Economics for the Environment Consultancy

⁷ European Forest Institute

των χρήσεων γης, αποτρέποντας την εγκατάλειψη της υπαίθρου, και παρέχοντας ευκαιρίες για τη βελτίωση των δασών και των οικολογικών συνθηκών μέσω της ενεργού διαχείρισης. Τα ΜΞΔΠ βρίσκονται στο επίκεντρο των λύσεων που βασίζονται στη φύση. Προστατεύουν και αποκαθιστούν τη βιοποικιλότητα προς όφελος των ανθρώπων και της φύσης. Μπορούν να συμβάλλουν σημαντικά σε πολλές φιλοδοξίες της ευρωπαϊκής πολιτικής, όπως αυτές που σχετίζονται με τη βιώσιμη διαχείριση της γης, τη βιοποικιλότητα και την διατήρηση της βιοποικιλότητας, την κυκλική βιοοικονομία, την επανεκκίνηση της πράσινης οικονομίας, υγιή και ανθεκτικά διατροφικά συστήματα, βιώσιμο τουρισμό, πράσινες θέσεις εργασίας και τη δημόσια υγεία, την ευημερία και την πράσινη ανάκαμψη για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19. (Martínez de Arano, et al. 2021)

Από τη σκοπιά ως μέσου διαβίωσης, η εμπορία των ΜΞΔΠ, ορίζεται ως αύξηση της αξίας ενός ΜΞΔΠ στο εμπόριο, που αναμένεται να αυξήσει το εισόδημα και τις ευκαιρίες απασχόλησης, ιδίως για τους φτωχούς και άλλους μειονεκτούντες ανθρώπους (Belcher, et al. 2007), οι οποίοι εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη συλλογή δασικών προϊόντων για τις οικιακές και εμπορικές τους ανάγκες (Pettenella, et al. 2007 & Ghosal, 2011). Τα ΜΞΔΠ έχουν τη δυνατότητα να συμβάλουν στα τοπικά μέσα διαβίωσης, παρέχοντας πόρους για προϊόντα προστιθέμενης αξίας, όπως μαρμελάδες, εκχυλίσματα για φάρμακα, βιταμίνες και αντιοξειδωτικά. Επίσης, στις ανεπτυγμένες χώρες, όπου οι ντόπιοι εξαρτιόνταν από τα ΜΞΔΠ στο παρελθόν, και στην πραγματικότητα συνεχίζουν να παρέχουν σημαντικές κοινωνικές και πολιτιστικές αξίες για τα τοπικά νοικοκυριά (Stryamets, et al. 2012). Τα ποσοστά κατανάλωσης και συλλογής ΜΞΔΠ, καθώς και ο αριθμός των προϊόντων που συλλέγονται και η συμβολή τους στο εισόδημα των νοικοκυριών, αυξάνονται από τη δυτική προς την ανατολική Ευρώπη. Η συντριπτική πλειονότητα των προϊόντων που συλλέγονται καταναλώνεται νωπή. Τα νοικοκυριά με υψηλότερο εισόδημα καταναλώνουν μια πιο ποικίλη γκάμα ΜΞΔΠ, ιδίως στη Δυτική Ευρώπη. (Lonric, et al. 2021)

Οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι σε πολλές νότιες και ανατολικές χώρες, η αξία των ΜΞΔΠ υπερβαίνει κατά πολύ αυτή της ξυλείας. (Croitoru, 2007). Σε ορισμένες περιπτώσεις, η παραγωγή μελιού μπορεί να είναι πολύ πιο κερδοφόρα από την ξυλεία (de-Miguel, et al. 2014), ενώ τα δάση βελανιδιάς παρέχουν μεγάλο αριθμό ΜΞΔΠ, πολλά από τα οποία χρησιμοποιούνται από τους ανθρώπους εδώ και χιλιάδες χρόνια και έχουν εμπορική αξία. Πολλά από αυτά τα προϊόντα που παρέχουν τα φυτά του υπορόφου είναι βρώσιμα, διακοσμητικά, φαρμακευτικά ή αρωματικά. (Abraham, et al. 2015)

Τα ΜΞΔΠ αποτελούν βασικό στοιχείο της αειφόρου ανάπτυξης και της αειφόρου διαχείρισης των δασών. Οι έννοιες αυτές έχουν τονιστεί σε διεθνείς συμφωνίες όπως η Σύνοδος Κορυφής του Ρίο (1992), η Δεύτερη και Τρίτη ευρωπαϊκή υπουργική διάσκεψη για την προστασία των δασών στην Ευρώπη (Ελσίνκι, 1993 και Λισαβόνα, 1998). Είναι σημαντική η δυναμική των ΜΞΔΠ, ώστε αυτά να συμβάλουν στην επίτευξη των 17 Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ, ιδιαίτερα όσον αφορά την κοινωνική και πολιτιστική, αλλά και την περιβαλλοντική και οικονομική τους διάσταση. (Martínez de Arano, et al. 2021). Όταν γίνεται βιώσιμη διαχείριση, η παραγωγή, η συλλογή και η μεταποίηση των ΜΞΔΠ μπορεί να δημιουργήσει πολλαπλές θετικές αλληλεπιδράσεις: αγροτική ανάπτυξη, πρόληψη δασικών πυρκαγιών, προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και μετριασμό των επιπτώσεων της (Brenko, et.al. 2018)

2.4. Ενεργοποίηση και εμπλοκή στην αγορά ΜΞΔΠ

Το Μεσογειακό Τμήμα του Ευρωπαϊκού Δασικού Ινστιτούτου (EFIMED - Mediterranean Regional Office of the European Forest Institute), συντόνισε το έργο INCREDible «Δίκτυα Καινοτομίας για τον φελλό, το ρετσίνι και εδώδιμα προϊόντα της Μεσογειακής λεκάνης» (2017-2021). Σκοπός του έργου ήταν να στηρίξει συνέργειες μεταξύ της έρευνας και της επιχειρηματικής καινοτομίας για υπηρεσίες σχετικές με τα ΜΞΔΠ στη Μεσόγειο. Το INCREDible οργάνωσε δίκτυα καινοτομίας (i-Nets) για πέντε σημαντικά για τη μεσογειακή λεκάνη προϊόντα: φελλός, καρποί και φρούτα του δάσους, ρετσίνι, μανιτάρια και τρούφες, φαρμακευτικά και αρωματικά φυτά. Κάθε δίκτυο συγκέντρωσε και κοινώνησε τις καλύτερες πρακτικές που σχετίζονται με την παραγωγή, τη μεταποίηση και το εμπόριο, ενισχύοντας ερευνητικές προοπτικές και πρακτικές εφαρμογές.

Τα αρχικά στάδια των εργασιών που αναλήφθηκαν ως μέρος του ευρωπαϊκού έργου INCREDIBLE επιβεβαιώνουν αυτό που ο FAO τονίστηκε πριν από είκοσι χρόνια στην περίπτωση της Μεσογείου, δηλαδή, οι εκτεταμένες προσπάθειες που απαιτούνται για την πλήρη ανάπτυξη των δυνατοτήτων των ΜΞΔΠ. Οι δασικές πολιτικές και η διαχείριση πρέπει να προσαρμοστούν για να διασφαλιστεί το δυναμικό των ΜΞΔΠ. Αύξηση της έρευνας και της επικοινωνίας όσον αφορά τη βιολογία, την οικολογία και τις χρήσεις των ΜΞΔΠ. Οι πόροι είναι απαραίτητοι για την επίτευξη ακριβούς αξιολόγησης, βιώσιμης διαχείρισης και αλυσίδας δίκαιης αξίας. Είναι ιδιαίτερα είναι σημαντικό να εντοπιστούν τρόποι για τη βελτίωση του δυναμικού απασχόλησης και δημιουργίας εισοδήματος από ΜΞΔΠ μέσω πρακτικών που αφορούν στη συγκομιδή, την αποθήκευση, τη μεταφορά, την επεξεργασία, την μεταποίηση και την εμπορία (Mutke, et al. 2019)

Η ζήτηση για πολλά ΜΞΔΠ είναι υψηλή και αναμένεται να αυξηθεί. Αυτή η ζήτηση οφείλεται στην ανάγκη για μείωση της εξάρτησης από μη ανανεώσιμους πόρους και για τη μετάβαση προς μια βιώσιμη κυκλική βιοοικονομία. Το ενδιαφέρον για τα φυσικά συστατικά για υγιεινή διατροφή και προσωπική φροντίδα, η αύξηση της ζήτησης για παραδοσιακά προϊόντα με ισχυρή πολιτιστική κληρονομιά, καθώς και από το αυξανόμενο ενδιαφέρον για βιωματικές υπηρεσίες στον τουρισμό ή αναψυχή οδηγούν στην συλλογή ΜΞΔΠ. Ισχυρές κοινωνικές τάσεις που ευνοούν οι βιολογικές, φυσικές, άγριες και μοναδικές ιδιότητες των ΜΞΔΠ αυξάνουν τη ζήτηση για αυτά. Αυτό δημιουργεί ευκαιρίες, αλλά μπορεί επίσης να έχει αρνητικές συνέπειες. Η έλλειψη πόρων αναδεικνύεται ως ένας από τους περιοριστικούς παράγοντες. Για τα ΜΞΔΠ που συλλέγονται κυρίως στην άγρια φύση, η αυξημένη ζήτηση μπορεί να οδηγήσει σε ακατάλληλα επίπεδα συγκομιδής, ανεξέλεγκτο εμπόριο, απώλεια της βιοποικιλότητας και εξάντληση των πόρων. Θα μπορούσε επίσης να δημιουργήσει αντιθέσεις μεταξύ των τοπικών κοινοτήτων και των επαγγελματιών συλλεκτών ΜΞΔΠ. (Martínez de Arano, et al. 2021).

Τα ΜΞΔΠ είναι ευάλωτα στις πιέσεις της αγοράς και στις απαιτήσεις των πελατών (Sheppard, et al. 2020). Ανάπτυξη ανταγωνιστικών αλυσίδων αξίας με βάση τα ΜΞΔΠ (π.χ. αιθέρια έλαια, μανιτάρια) ή τις υπηρεσίες τους (π.χ. τουρισμός) απαιτεί επίσης ασφαλή και προβλέψιμη πρόσβαση σε πόρους. (Martínez de Arano, et al. 2021). Οι στρατηγικές μάρκετινγκ που συντονίζονται από τους τοπικούς παραγωγούς και μεταποιητές, οι συμβατικές συμφωνίες και οι διάφορες μορφές κάθετης και οριζόντιας ολοκλήρωσης είναι

ισχυρά εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να αυξήσουν τόσο την παραγωγή όσο και την εμπορία των ΜΞΔΠ. (Wolfslehner, et al. 2019).

Δεδομένου ότι ο στόχος των ΜΞΔΠ είναι η βελτίωση των μέσων διαβίωσης και η διατήρηση των δασικών πόρων, οι πόροι αυτοί μπορούν να εξασφαλιστούν καλύτερα μέσω μιας διαδικασίας σταδιακής κατεύθυνσης σε τροποποιημένα από τον άνθρωπο συστήματα. Εάν δεν ληφθούν επείγοντα μέτρα για την αναστροφή της τρέχουσας τάσης της συγκομιδής των ΜΞΔΠ από τη φύση, τα περισσότερα από αυτά τα προϊόντα θα εξαφανιστούν πριν τεκμηριωθούν και ο όρος ΜΞΔΠ θα είναι τελικά ένας μύθος. Υπάρχει η ανάγκη για εξασφάλιση των ΜΞΔΠ σε φυσικούς, διαχειριζόμενους και καλλιεργούμενους τόπους, προκειμένου να ενισχυθεί η ανάπτυξη της έρευνας και η προώθησή τους. (Ahenkan, et al. 2011).

Αν και τα ΜΞΔΠ μπορούν να δημιουργήσουν αγροδασοπονικές αλυσίδες αξίας για τη διεύρυνση του αγροτικού εισοδήματος αξιοποιώντας και άλλους τομείς, τη διατήρηση μιας σύνθετης γεωργίας πολλαπλών υπηρεσιών και την επανασύνδεση των ανθρώπων με τις αγροτικές περιοχές και τα φυσικά οικοσυστήματα, το μέλι είναι ο μόνος κλάδος των ΜΞΔΠ για τον οποίο τα εθνικά προγράμματα είναι συντονισμένα σε επίπεδο ΕΕ, μέσω των Εθνικών Προγραμμάτων Μελισσοκομίας (National Apicultural Programmes, NAP) που χρηματοδοτούνται από έναν συγκεκριμένο προϋπολογισμό εντός της ΚΑΠ (Martínez de Arano, et al. 2021).

Η ανάπτυξη προτύπων πιστοποίησης καθώς και ανάπτυξη συνεργειών μεταξύ συλλεκτών ή παραγωγών ΜΞΔΠ και μεταποιητικών κλάδων μπορεί να αποφέρει καλύτερα αποτελέσματα στις αγορές των ΜΞΔΠ (Agustino, et al. 2011). Αρκετά ΜΞΔΠ έχουν υψηλή αξία και μεγάλη απήχηση στον αυξανόμενο αριθμό καταναλωτών για βιολογικά ή/και πιστοποιημένα προϊόντα. Τα σημεία πώλησης βιολογικών προϊόντων είναι πολλά υποσχόμενα, λόγω του ταχέως αυξανόμενου ενδιαφέροντος στον τομέα των τροφίμων. Ωστόσο, τα συστήματα πιστοποίησης ΜΞΔΠ βρίσκονται σε πρώιμο στάδιο και έχουν περιορισμένη παρουσία στα μεγάλα δίκτυα πωλήσεων και διανομών (Sheppard, et al. 2020). Τα εμπόδια για την πιστοποίηση ΜΞΔΠ είναι πολλά. Περιλαμβάνουν έλλειψη γνώσης σχετικά με τη βιολογία των ειδών, την οικολογία και τη διαχείριση, σύνθετες εμπορικές αλυσίδες, ανοργάνωτους και ανίσχυρους παραγωγούς, κακές συνθήκες εργασίας, παράνομη συγκομιδή και αδυναμία πληρωμής για την πιστοποίηση. Λίγες επιχειρήσεις και καταναλωτές είναι ανοιχτοί σε μηνύματα πιστοποίησης και οι αγορές για πιστοποιημένα προϊόντα είναι στενές. Επιπλέον, για να ανθίσει, η πιστοποίηση ΜΞΔΠ απαιτεί πολιτική υποστήριξη, κοινωνική σταθερότητα και ύπαρξη ισχυρών τοπικών θεσμών. (Pierce, et al. 2003). Στην χώρα μας όσον αφορά τα ΑΕΜ (Αυτοφυή Εδώδιμα Μανιτάρια), που είναι ένα σημαντικό ΜΞΔΠ με μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης, μόλις το 2019 εκδόθηκε πόρισμα για τον καθορισμό νομικού πλαισίου για τη διαχείριση και πιστοποίηση των αυτοφυών εδώδιμων μανιταριών της Ελλάδας (Τσιακίρης, κ.α. 2019).

Ο σχεδιασμός της δασικής διαχείρισης και η ανάπτυξη κριτηρίων σχετικά με τα ΜΞΔΠ στα διαχειριστικά σχέδια των δασών, είναι απαραίτητα ώστε αξιοποιηθούν σωστά οι πολυλειτουργικές συνέργειες στη διαχείριση των δασών (Tomé, et al. 2019). Οι συνέργειες είναι μια άλλη σημαντική πρόκληση που πρέπει να αντιμετωπιστεί. Συνέργειες αφενός σε όλη την αλυσίδα αξίας μεταξύ ιδιοκτητών ή καλλιεργητών δασών, συλλεκτών, εμπόρων,

μεταποιητών, δευτερογενών βιομηχανιών και καταναλωτών προκειμένου την επίτευξη ολοκληρωμένης αλυσίδας αξίας (Mutke, et al. 2019).

2.5. Ερευνητικά ερωτήματα για την ανάπτυξη στρατηγικής Μάρκετινγκ ΜΞΔΠ

Στη βιώσιμη δασοκομία, ο ρόλος του μάρκετινγκ είναι να συμβάλει στη δημιουργία καλύτερων δεσμών μεταξύ της διαχείρισης των πόρων, της επεξεργασίας και της τελικής χρήσης. Το μάρκετινγκ μπορεί να ενισχύσει τη βιώσιμη διαχείριση των δασών υποδεικνύοντας το είδος των προϊόντων και των πρώτων υλών που απαιτούνται και παρέχοντας εισοδηματικά κίνητρα (Korrell, 1995). Διαφορετική κατηγορία ΜΞΔΠ απαιτεί διαφορετική στρατηγική μάρκετινγκ, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολη η θέσπιση κανόνων που θα ισχύουν για ολόκληρη την γκάμα των ΜΔΞΠ λόγω της ποικιλίας των προϊόντων αυτών (Arnold, 1995).

Η ανάπτυξη στρατηγικών μάρκετινγκ, μπορεί να αφορά στη βελτίωση της πρόσβασης στην αγορά, μέσω διαδικτυακής διαφήμισης, επεξεργασίας παραγγελιών και αποστολής των προϊόντων, στην παραγωγή ΜΞΔΠ που βασίζονται είτε σε πολυλειτουργική διαχείριση δασών είτε σε καλλιέργεια σε γεωργοδασικά συστήματα, στην ανάπτυξη τοπικών αγορών για μη μεταποιημένα ή ημι-επεξεργασμένα αρωματικά-φαρμακευτικά φυτά και στην αύξηση της διαπραγματευτικής δύναμης των τοπικών συλλεκτών μέσω της δημιουργίας συνεταιρισμών ΜΞΔΠ. Οι αποτελεσματικές πολιτικές παρεμβάσεις και οι στρατηγικές βιώσιμης διαχείρισης δασών, θα βελτιώσουν την συμμετοχή των ντόπιων πληθυσμών στα δάση που θα διευκολύνουν συνεργασίες με τους διαχειριστές δασών (Greene, et al. 2000).

Καθεστώα ιδιοκτησίας, παραδοσιακή διαχείριση δασών για παραγωγή ξύλου και δασικές αστυνομικές διατάξεις συλλογής επηρεάζουν τις δυνατότητες μάρκετινγκ των ΜΞΔΠ σε διάφορα κοινωνικοοικονομικά πλαίσια. Βιώσιμη διαχείριση συμπαραγωγής ξύλου και ΜΞΔΠ πρέπει να τοποθετηθούν σε ένα ενιαίο πλαίσιο (Pettenella, et al. 2007). Το μάρκετινγκ ΜΞΔΠ, θα μπορούσε να αναπτυχθεί μέσω μιας καλύτερης οργάνωσης των αλυσίδων αξίας (Mavsar, et al. 2008), λαμβάνοντας υπόψη ότι για την βιωσιμότητα αλυσίδων εφοδιασμού ΜΞΔΠ σε ένα εννοιολογικό πλαίσιο βιώσιμης διαχείρισης συμπαραγωγής για την παροχή πολλαπλών προϊόντων απαιτείται μακροχρόνια έρευνα σχετικά με την βιολογία των ειδών, πληθυσμών και οικοσυστημάτων στα οποία αναπτύσσονται ΜΞΔΠ. Απαιτούνται εκτιμήσεις των πραγματικών ετήσιων αποδόσεων συγκομιδής, των επιπτώσεων των ασθενειών και της κλιματικής αλλαγής. Απαιτούνται πληροφορίες σχετικά με την προμήθεια των ΜΞΔΠ, τις αλυσίδες αξίας και τις εμπορικές ροές αυτών των φυσικών πόρων (Sheppard, et al. 2020).

Για την ανάδειξη των ΜΞΔΠ, μπορούν να αναπτυχθούν διαφορετικές στρατηγικές μάρκετινγκ, όπως: το πράσινο μάρκετινγκ που βασίζεται στην αρχή ότι κάποιοι καταναλωτές είναι πιο πιθανό να αγοράσουν ένα προϊόν εάν γνωρίζουν ότι η παραγωγή του είναι περιβαλλοντικά βιώσιμη (FAO 1995), το συνδυασμένο μάρκετινγκ, καθώς η χρήση και η εμπορία ΜΞΔΠ συνδέονται στενά με υπηρεσίες αναψυχής (Mavsar, et al. 2008), το εδαφικό μάρκετινγκ, καθώς τα ΜΞΔΠ συνδέονται με τις τοπικές παραδόσεις, τον πολιτισμό και την οικονομία (Rovira, et al. 2022).

Στρατηγικές μάρκετινγκ καινοτομίας αποδίδονται σε επιχειρηματίες που ασχολούνται με ΜΞΔΠ δημιουργώντας επιτυχείς αλυσίδες αξίας (Te Velde, et al. 2006), ενώ στρατηγικές ανάπτυξης μάρκετινγκ που βασίζονται στο διαδίκτυο φαίνεται να χρήζουν περαιτέρω

έρευνας ως καινοτόμο πρότυπο για την προώθηση ΜΞΔΠ (Secco, et al. 2009). Τέλος, έχουν γίνει διεθνώς αρκετές έρευνες σχετικά με το ζήτημα της ανάπτυξης σχετικών στρατηγικών και σε διαφορετικά πλαίσια καταλήγοντας σε ενδιαφέροντα αποτελέσματα που αφορούν το ρόλος των ΜΞΔΠ στην αναδυόμενη σύγχρονη βιοοικονομία των δασών και τις επιχειρηματικές και οικονομικές δυνατότητες που μπορούν να προσφέρουν (Weiss et al., 2020; Sheppard et al., 2020; Styramets et al., 2012).

Τα ερευνητικά ερωτήματα στα οποία η παρούσα έρευνα καλείται να απαντήσει είναι τα ακόλουθα:

- Ποια είναι τα βασικά ΜΞΔΠ και τα χαρακτηριστικά τους που προσελκύουν το ενδιαφέρον των Ελλήνων καταναλωτών στις τοπικές αγορές ;
- Από ποιες ομάδες ενδιαφερομένων θα πρέπει να προωθηθεί η ανάπτυξη μίας στρατηγικής μάρκετινγκ για τα ΜΞΔΠ σε τοπικό επίπεδο και πώς μπορεί να υποστηριχθεί αυτή η στρατηγική ;
- Ποια είναι τα βασικά κανάλια προβολής και προώθησης των ΜΞΔΠ στις τοπικές αγορές ;
- Ποιοι είναι αυτοί οι παράγοντες που μπορούν να συμβάλλουν στη δημιουργία ενός ισχυρού brand για τα ελληνικά ΜΞΔΠ και πως αυτό μπορεί να συμβάλλει στην τοπική ανάπτυξη με τη δημιουργία αξίας ;
- Ποιος ο ρόλος του μάρκετινγκ των ΜΞΔΠ στην ανάπτυξη συνεργειών στις αλυσίδες αξίας τους και στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης συνολικά και της πολυλειτουργικής διαχείρισης των δασικών οικοσυστημάτων ειδικότερα ;

3. Μεθοδολογία Έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από το Νοέμβριο έως και τον Δεκέμβριο του 2022. Δημιουργήθηκε ερωτηματολόγιο σε ηλεκτρονική μορφή στο Google Forms (<https://forms.gle/f2mjgAhyhNCQwXRVA>).

Η προσέγγιση που ακολουθήθηκε στη δομή του αφορά την ανάπτυξη μιας στρατηγικής μάρκετινγκ S.A.V.E. (Solution -Access - Value - Education) ως πιο σύγχρονη έκδοση των 4P του μάρκετινγκ (Product - Price - Promotion - Place) (Wani, 2013). Σε αντίθεση με το μοντέλο των 4P's για το μίγμα μάρκετινγκ, το μοντέλο S.A.V.E προωθεί μία πιο περίπλοκη προσέγγιση για τις επιχειρήσεις στη σύγχρονη αγορά. Επιτρέπει την καλύτερη προσαρμογή στις ανάγκες των πελατών δίνοντας βαρύτητα σε σύγχρονες προκλήσεις τις αγορές και γενικότερα ακολουθώντας μία πιο πελατοκεντρική προσέγγιση. Η δομή αυτή του μοντέλου δίνει την ευκαιρία στη δημιουργία πελατών που δεσμεύονται γύρω από το συγκεκριμένο κάθε φορά brand ενός προϊόντος ή μίας επιχείρησης, μέσα από την παροχή στενευμένης αξίας και συμμετοχικού περιεχομένου της αξίας αυτής σε ευθυγράμμιση με τις ανάγκες και τη συμπεριφορά των πελατών (Wani, 2013).

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει πέντε διαφορετικές ενότητες και στο σύνολό του θέτει 18 ερωτήσεις. Στην πρώτη ενότητα περιλαμβάνονται έξι ερωτήσεις που αναφέρονται σε κοινωνικά-δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων, όπως η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, ο τόπος κατοικίας, το επάγγελμα και το εισόδημα, προκειμένου να διαπιστωθεί το προφίλ αυτών. Στις υπόλοιπες ενότητες περιλαμβάνονται ερωτήσεις που σχετίζονται με τις απόψεις των ερωτώμενων, σχετικά με τα χαρακτηριστικά των ΜΞΔΠ, την πρόσβαση στις αγορές ΜΞΔΠ, την αξία καθώς και την ενεργοποίηση και εμπλοκή στην αγορά ΜΞΔΠ. Στο τέλος του ερωτηματολογίου, οι ερωτώμενοι είχαν την δυνατότητα να κάνουν παρατηρήσεις και σχόλια σχετικά με τα ΜΞΔΠ. Το ερωτηματολόγιο διακινήθηκε διαδικτυακά μέσω social media, αλλά και με διαμοιρασμό έντυπου υλικού σε απλό τυχαίο δείγμα πληθυσμού. Από την διαδικτυακή διακίνηση λήφθηκαν 366 απαντημένα ερωτηματολόγια, ενώ από το σύνολο των 120 διαμοιρασμένων ερωτηματολογίων απαντήθηκαν τα 107. Κατά την ολοκλήρωση λοιπόν της έρευνας συγκεντρώθηκαν συνολικά 473 ερωτηματολόγια.

Το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε κυρίως κλειστές ερωτήσεις, τόσο για να είναι εύκολη η ροή και απάντηση του ερωτηματολογίου, όσο και για να είναι εύκολη η αποκωδικοποίηση και ανάλυση των απαντήσεων στο επίπεδο της στατιστικής. Οι ερωτήσεις είχαν συγκεκριμένο αριθμό επιλογών στις οποίες ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να επιλέξουν την απάντησή τους. Περιλαμβάνονταν κυρίως ερωτήσεις διχοτόμησης, πολλαπλών επιλογών, κλίμακας πρόθεσης, κλίμακας αξιολόγησης THURSTONE και LIKERT. Τα στοιχεία που προέκυψαν επεξεργάστηκαν με το πρόγραμμα SPSS Statistics windows ver 29.0 και έγιναν οι σχετικοί έλεγχοι συχνοτήτων (Frequencies) περιγραφικής στατιστικής (Descriptives) και διασταυρώσεων (Crosstabs), ελέγχου ανεξαρτησίας μεταξύ μεταβλητών με το κριτήριο X².

Έγινε διερεύνηση της αξιοπιστίας των παραγόντων που χρησιμοποιήθηκαν για να καθοριστούν οι παράγοντες S.A.V.E. που χρησιμοποιήθηκαν στο ερωτηματολόγιο, ήτοι χαρακτηριστικά ΜΞΔΠ - πρόσβαση στις αγορές ΜΞΔΠ – αξία ΜΞΔΠ - ενεργοποίηση και εμπλοκή στην αγορά ΜΞΔΠ, με τη χρήση του ελέγχου αξιοπιστίας Reliability Analysis και χρήση του συντελεστή αξιοπιστίας Cronbach α. Ο έλεγχος έδειξε ότι οι κλίμακες που χρησιμοποιήθηκαν για την περιγραφή των παραπάνω παραγόντων είναι αξιόπιστες, καθώς

ο συντελεστής Cronbach α είναι μεγαλύτερος ή κοντά στο 0,7 (Σιώμκος και Βασιλικοπούλου, 2005).

4. Αποτελέσματα

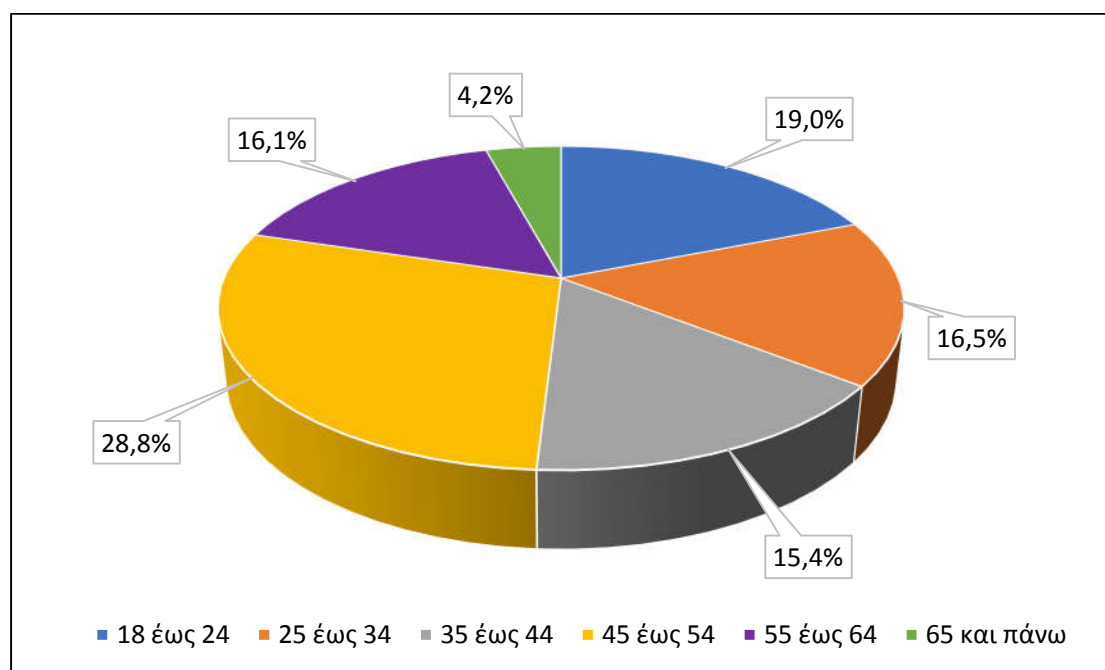
4.1. Προφίλ των ερωτώμενων

Στο ερωτηματολόγιο απάντησαν 224 άνδρες (ποσοστό 47,4% των ερωτηθέντων) και 249 γυναίκες (ποσοστό 52,6%).

Πίνακας 1: Φύλο των ερωτηθέντων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άνδρας	224	47,4	47,4	47,4
	Γυναίκα	249	52,6	52,6	100,0
	Total	473	100,0	100,0	

Το 28,8% των ερωτηθέντων είχε ηλικία που κυμαινόταν από 45 έως 54 έτη, ενώ το μικρότερο ποσοστό (4,2%) καταγράφηκε σε όσους είχαν ηλικία μεγαλύτερη των 65 ετών. Στις υπόλοιπες ηλικιακές κλάσεις υπήρχε μια σχετική ομοιογένεια.

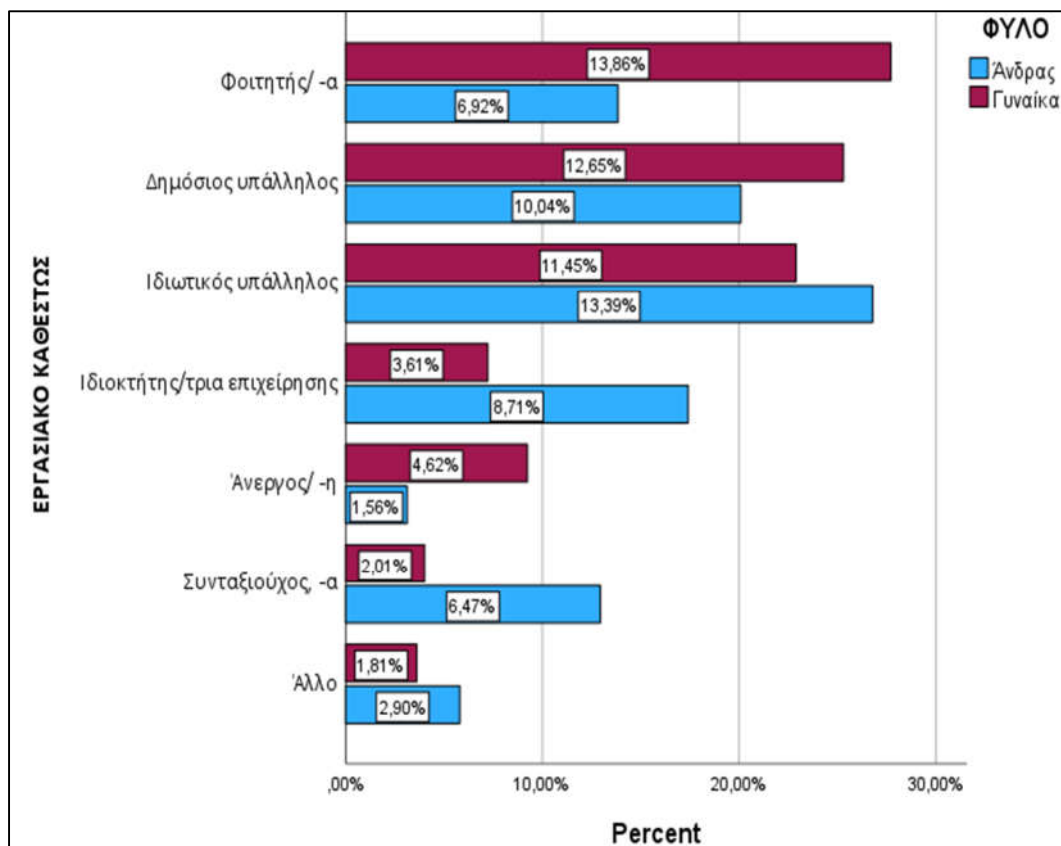
Γράφημα 1: Ηλικία των ερωτηθέντων

Σχετικά με το μορφωτικό επίπεδο το 47,4% ήταν απόφοιτοι ΑΕΙ- ΤΕΙ και 24,3% είχε κάνει μεταπτυχιακές σπουδές, το 20,5% ήταν απόφοιτοι λυκείου – ΙΕΚ, το 4% είχε διδακτορικές σπουδές, ενώ υπήρχε ένα ποσοστό της τάξης του 3,8% που είχε υποχρεωτική εκπαίδευση.

Πίνακας 2: Επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτηθέντων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Υποχρεωτική εκπαίδευση	18	3,8	3,8	3,8
	Απόφοιτος λυκείου - ΙΕΚ	97	20,5	20,5	24,3
	Πτυχίο ΑΕΙ - ΑΤΕΙ	224	47,4	47,4	71,7
	Μεταπτυχιακές σπουδές	115	24,3	24,3	96,0
	Διδακτορικές σπουδές	19	4,0	4,0	100,0
	Total	473	100,0	100,0	

Σε σχέση με την εργασία, το 24,7% δήλωσαν ότι είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι, 22,8% δημόσιοι υπάλληλοι, 21,1% φοιτητές, 12,1% ιδιοκτήτες επιχείρησης, 8,2% συνταξιούχοι, 6,3% άνεργοι ενώ το 4,7% των ερωτηθέντων δήλωσε «άλλο» στην ερώτηση σχετικά με το εργασιακό καθεστώς.

Γράφημα 2: Συσχέτιση μεταξύ του φύλου και την εργασία

Στην ερώτηση που αφορούσε το εισόδημα απάντησαν οι 395 από τους 473 ερωτώμενους. Από αυτούς που απάντησαν η πλειοψηφία (37,2%) έχει μηνιαίο εισόδημα από 601-1200€.

Πίνακας 3: Μηνιαίο εισόδημα των ερωτηθέντων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	έως 600 €	114	24,1	28,9	28,9
	601 - 1200 €	147	31,1	37,2	66,1
	1201 - 1800 €	92	19,5	23,3	89,4
	1801 - 2400 €	26	5,5	6,6	95,9
	2400 - 3000 €	7	1,5	1,8	97,7
	3000 € και άνω	9	1,9	2,3	100,0
	Total	395	83,5	100,0	
Missing	System	78	16,5		
Total		473	100,0		

Από την διασταύρωση των αποτελεσμάτων του φύλου με το εισόδημα, παρατηρήθηκαν κάποιες τάσεις. Συγκεκριμένα στις κατηγορίες των χαμηλότερων μηνιαίων απολαβών από 600-1200€ πλειοψηφούσαν οι γυναίκες, ενώ μηνιαίες απολαβές από 1201 έως 3000€, είχαν κυρίως άντρες. Ειδικά μηνιαίο εισόδημα άνω των 3000€ είχαν μόνο άντρες. Με βάση αυτές τις παρατηρήσεις θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι οι άντρες έχουν μεγαλύτερες οικονομικές απολαβές σε σχέση με τις γυναίκες. Έγινε έλεγχος ύπαρξης συσχέτισης μεταξύ των μεταβλητών και πραγματοποιήθηκε έλεγχος 'Chi-Square' προκειμένου να διαπιστωθεί αν υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ των μεταβλητών. Ο έλεγχος έδειξε ότι $\text{sig.} = 0,001 < 0,05$ που σημαίνει ότι οι μεταβλητές σχετίζονται στατιστικά σημαντικά.

Πίνακας 4: Διασταύρωση στοιχείων φύλου & μηνιαίου εισοδήματος των ερωτηθέντων

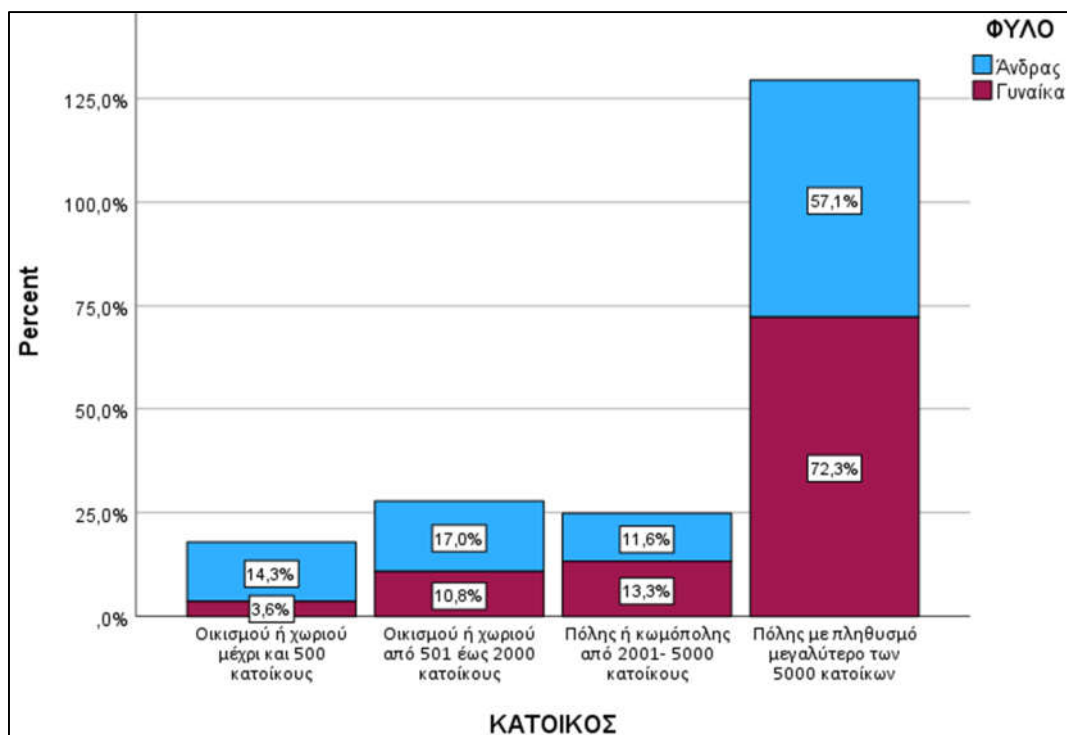
ΦΥΛΟ * ΜΗΝΙΑΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ Crosstabulation								
		ΜΗΝΙΑΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ (σε €)						Total
		έως 600	601-1200	1201-1800	1801-2400	2400-3000	3000 κι άνω	
ΦΥΛΟ	Άνδρας	16,3%	39,7%	28,3%	8,7%	2,2%	4,9%	100,0%
	Γυναίκα	39,8%	35,1%	19,0%	4,7%	1,4%	0,0%	100,0%
Total		28,9%	37,2%	23,3%	6,6%	1,8%	2,3%	100,0%

Πίνακας 5: Έλεγχος συσχέτισης μεταβλητών φύλου – εισοδήματος

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	36,001 ^a	5	<,001
Likelihood Ratio	40,380	5	<,001
Linear-by-Linear Association	30,428	1	<,001
N of Valid Cases	395		
a. 4 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,26.			

Από την διασταύρωση των αποτελεσμάτων του φύλου και της κατοικίας, προέκυψε ότι ο μεγαλύτερος αριθμός τόσο των αντρών, όσο και των γυναικών που συμμετείχαν στην έρευνα

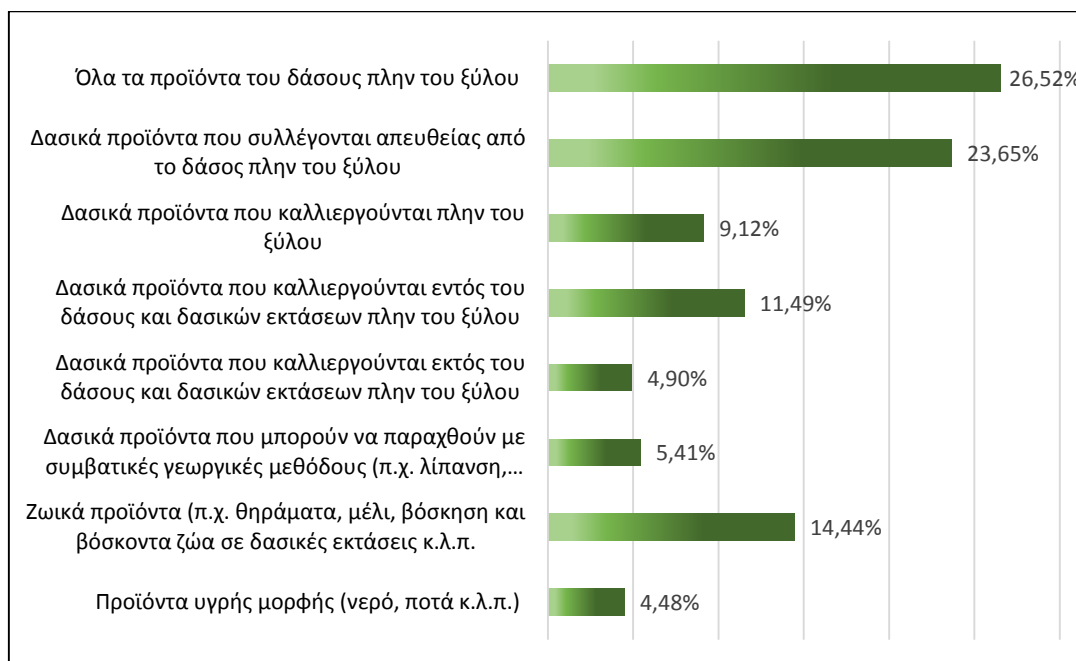
κατοικούσαν σε πόλη με πληθυσμό μεγαλύτερο των 5000 κατοίκων. Ωστόσο διαπιστώθηκε ότι γενικά στις πόλεις με πληθυσμό από 2001 και άνω η πλειοψηφία των κατοίκων είναι γυναίκες, ενώ σε περιοχές με πληθυσμό κάτω των 2000 κατοίκων οι περισσότεροι είναι άντρες. Ειδικά στα μικρά χωριά με πληθυσμό μέχρι 500 κατοίκους, κατοικούν κυρίως άντρες.

Γράφημα 3: Συσχέτιση μεταξύ του φύλου και του τόπου κατοικίας

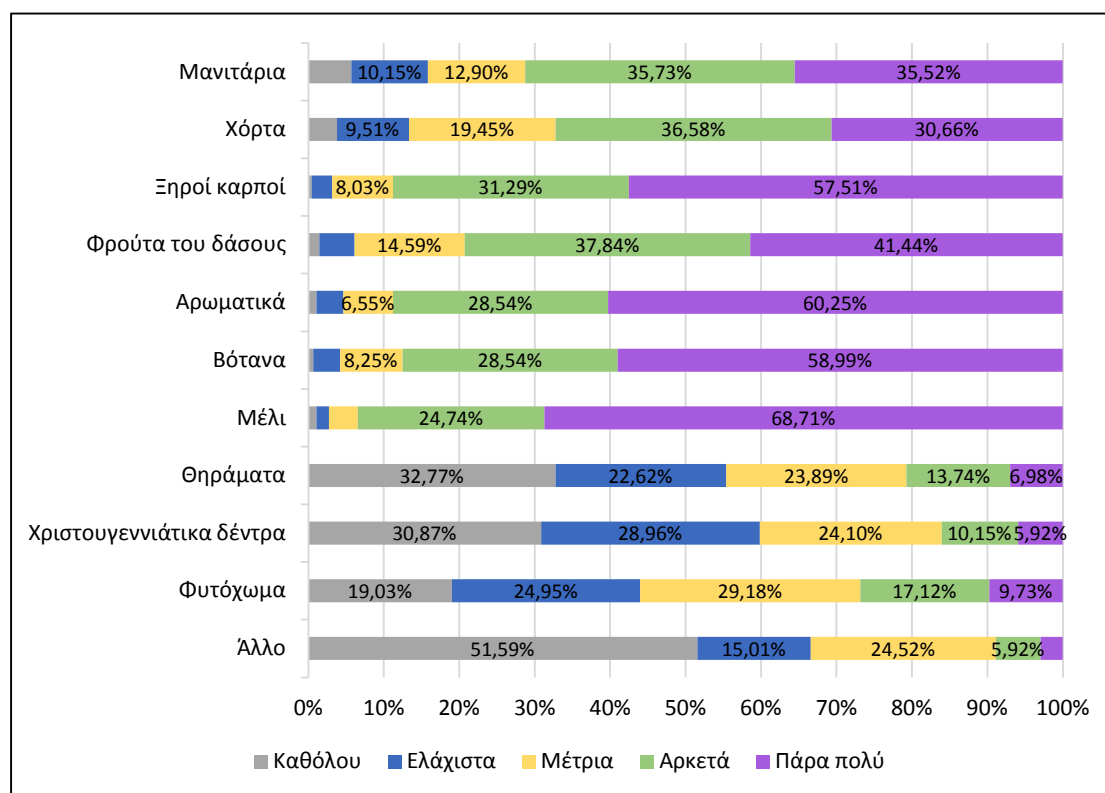
4.2. Απόψεις των ερωτώμενων

Στην ερώτηση που αφορούσε το τι θεωρούν οι ερωτώμενοι ως ΜΞΔΠ, υπήρχε η δυνατότητα να δοθούν περισσότερες από μία απαντήσεις. Οι περισσότερες απαντήσεις (314) δόθηκαν ότι είναι “Όλα τα προϊόντα του δάσους πλην του ξύλου”. 280 θετικές απαντήσεις δόθηκαν στο ότι είναι “Δασικά προϊόντα που συλλέγονται απευθείας από το δάσος πλην του ξύλου”, 171 στο ότι είναι “Ζωικά προϊόντα (π.χ. θηράματα, μέλι, βόσκηση και βόσκοντα ζώα σε δασικές εκτάσεις κ.λ.π.)”, 136 απάντησαν ότι είναι “ Δασικά προϊόντα που καλλιεργούνται εντός του δάσους και δασικών εκτάσεων πλην του ξύλου”. Δόθηκαν 108 θετικές απαντήσεις στο ότι είναι “ Δασικά προϊόντα που καλλιεργούνται πλην του ξύλου”, ενώ οι λιγότερες απαντήσεις αφορούσαν στο ότι είναι “Δασικά προϊόντα που μπορούν να παραχθούν με συμβατικές γεωργικές μεθόδους (π.χ. λίπανση, πότισμα κ.λ.π.) ”, “Δασικά προϊόντα που καλλιεργούνται εκτός του δάσους και δασικών εκτάσεων πλην του ξύλου” και “Προϊόντα υγρής μορφής (νερό, ποτά κ.λ.π.)”

Γράφημα 4: Απόψεις για το τι θεωρούν οι ερωτώμενοι ΜΞΔΠ

Οι ερωτηθέντες εκδηλώνουν ενδιαφέρον να αγοράσουν “αρκετά έως πάρα πολύ” κυρίως βρώσιμα ΜΞΔΠ με σειρά προτίμησης μέλι (93,45%), ξηρούς καρπούς και αρωματικά (88,79%), βότανα (87,53%), φρούτα του δάσους (79,28%) μανιτάρια (71,25%), χόρτα (67,23%), ενώ μικρό ποσοστό (20,72%) θα αγόραζε “αρκετά έως πάρα πολύ” θηράματα. “Καθόλου έως ελάχιστο” ενδιαφέρον εκδηλώνεται για χριστουγεννιάτικα δέντρα (59,83%), φυτόχωμα (43,97%) και άλλα ΜΞΔΠ (66,60%).

Γράφημα 5: Ενδιαφέρον για αγορά ΜΞΔΠ

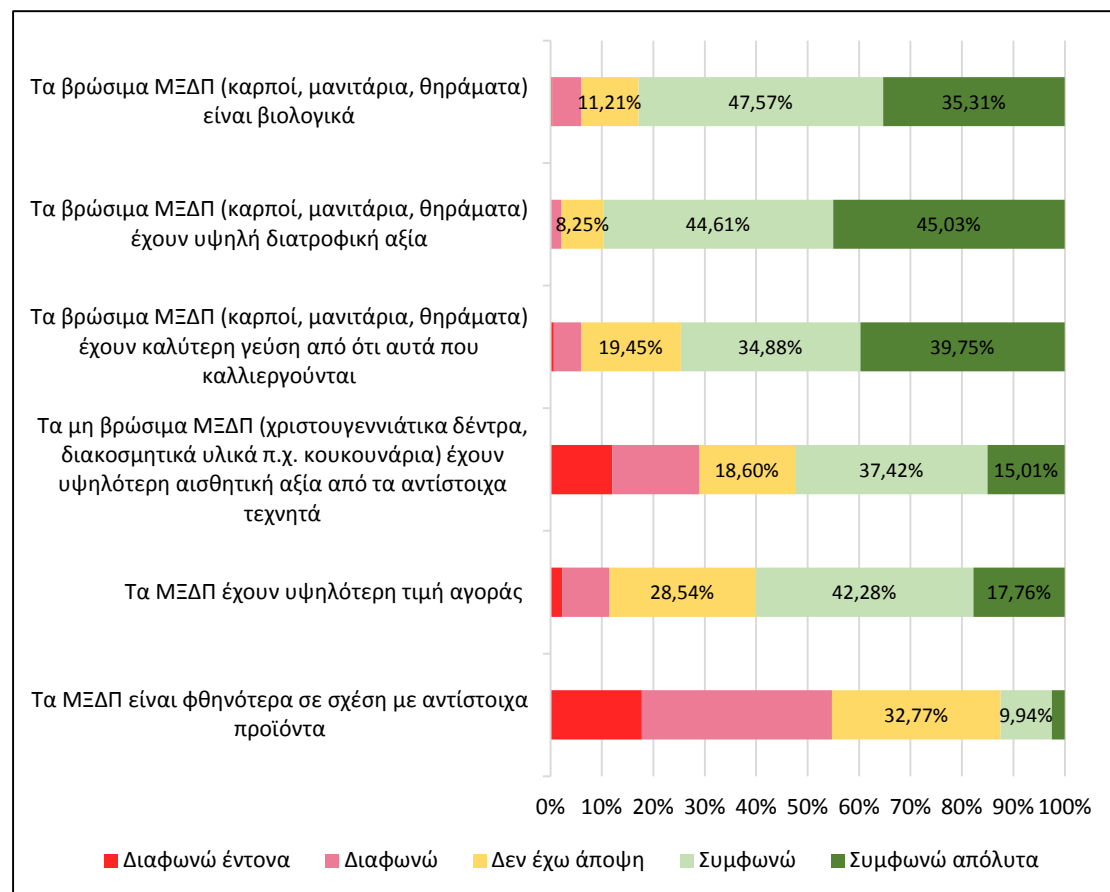
Επειδή στην συγκεκριμένη ερώτηση, οι παράγοντες επηρεάζονται μεταξύ τους, έγινε ανάλυση συσχέτισης με το κριτήριο Pearson correlation coefficient (Pcc) και τα αποτελέσματα έδειξαν ότι σε επίπεδο σημαντικότητας 0.01 οι παράγοντες που επηρεάζουν θετικά ο ένας τον άλλο, προκειμένου το ενδιαφέρον για αγορά ΜΞΔΠ, είναι το αν αυτά είναι βρώσιμα. Ενδεικτικά αναφέρεται η συσχέτιση των ξηρών καρπών με τα φρούτα του δάσους (Pcc = 0.576), του μελιού με τα αρωματικά (Pcc = 0.500) και των μανιταριών με τα χόρτα (Pcc=0.366).

Πίνακας 6: Έλεγχος συσχέτισης ΜΞΔΠ με το κριτήριο Pearson correlation coefficient (Pcc)

Correlations											
		ΜΑΝΙΤΑΡΙΑ	ΧΟΡΤΑ	ΞΗΡΟΙ ΚΑΡΠΟΙ	ΦΡΟΥΤΑ ΔΑΣΟΥΣ	ΑΡΩΜΑΤΙΚΑ	ΒΟΤΑΝΑ	ΜΕΛΙ	ΘΗΡΑΜΑΤΑ	ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΔΕΝΤΡΑ	ΦΥΤΟΧΩΡΑ
ΜΑΝΙΤΑΡΙΑ	Pearson Correlation	1	,366**	,290**	,273**	,281**	,267**	,158**	,175**	,061	,079
	Sig. (2-tailed)		<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	,186	,088
	N	473	473	473	473	473	473	473	473	473	473
ΧΟΡΤΑ	Pearson Correlation	,366**	1	,367**	,363**	,360**	,373**	,315**	,168**	,053	,174**
	Sig. (2-tailed)	<,001		<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	,246	<,001
	N	473	473	473	473	473	473	473	473	473	473
ΞΗΡΟΙ ΚΑΡΠΟΙ	Pearson Correlation	,290**	,367**	1	,576**	,523**	,487**	,533**	,173**	,097*	,128**
	Sig. (2-tailed)	<,001	<,001		<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	,034	,005
	N	473	473	473	473	473	473	473	473	473	473
ΦΡΟΥΤΑ ΔΑΣΟΥΣ	Pearson Correlation	,273**	,363**	,576**	1	,451**	,466**	,412**	,163**	,158**	,190**
	Sig. (2-tailed)	<,001	<,001	<,001		<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001
	N	473	473	473	473	473	473	473	473	473	473
ΑΡΩΜΑΤΙΚΑ	Pearson Correlation	,281**	,360**	,523**	,451**	1	,732**	,500**	,170**	,105*	,188**
	Sig. (2-tailed)	<,001	<,001	<,001	<,001		<,001	<,001	<,001	,022	<,001
	N	473	473	473	473	473	473	473	473	473	473
ΒΟΤΑΝΑ	Pearson Correlation	,267**	,373**	,487**	,466**	,732**	1	,536**	,133**	,125**	,196**
	Sig. (2-tailed)	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001		<,001	,004	,006	<,001
	N	473	473	473	473	473	473	473	473	473	473
ΜΕΛΙ	Pearson Correlation	,158**	,315**	,533**	,412**	,500**	,536**	1	,156**	,089	,070
	Sig. (2-tailed)	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001		<,001	,054	,129
	N	473	473	473	473	473	473	473	473	473	473
ΘΗΡΑΜΑΤΑ	Pearson Correlation	,175**	,168**	,173**	,163**	,170**	,133**	,156**	1	,213**	,051
	Sig. (2-tailed)	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	,004	<,001		<,001	,266
	N	473	473	473	473	473	473	473	473	473	473
ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΔΕΝΤΡΑ	Pearson Correlation	,061	,053	,097*	,158**	,105*	,125**	,089	,213**	1	,255**
	Sig. (2-tailed)	,186	,246	,034	<,001	,022	,006	,054	<,001		<,001
	N	473	473	473	473	473	473	473	473	473	473

ΦΥΤΟΧΩΡΟ	Pearson Correlation	,079	,174**	,128**	,190**	,188**	,196**	,070	,051	,255**	1
	Sig. (2-tailed)	,088	<,001	,005	<,001	<,001	<,001	,129	,266	<,001	
	N	473	473	473	473	473	473	473	473	473	473
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).											
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).											

Όσον αφορά στα χαρακτηριστικά των ΜΞΔΠ, το 47,57% των ερωτηθέντων συμφωνεί, ενώ το 35,31% συμφωνεί απόλυτα ότι τα βρώσιμα ΜΞΔΠ είναι βιολογικά. Το 44,61% συμφωνεί, ενώ το 45,03% συμφωνεί απόλυτα ότι τα βρώσιμα ΜΞΔΠ έχουν υψηλή διατροφική αξία. Το 34,88% συμφωνεί, ενώ το 39,75% συμφωνεί απόλυτα ότι τα βρώσιμα ΜΞΔΠ έχουν καλύτερη γεύση από όσα καλλιεργούνται. Σχετικά με το αν η αισθητική αξία των μη βρώσιμων ΜΞΔΠ είναι μεγαλύτερη από αυτή των αντίστοιχων τεχνητών, το 37,42% συμφωνεί, ενώ το 15,01% συμφωνεί απόλυτα. Στο αν τα ΜΞΔΠ έχουν υψηλότερη τιμή αγοράς, το 60,04% συμφωνεί ή συμφωνεί απόλυτα, ενώ το 54,76% διαφωνεί ή διαφωνεί έντονα ότι τα ΜΞΔΠ είναι φθηνότερα σε σχέση με αντίστοιχα προϊόντα. Σημαντικό είναι το ποσοστό όσων δεν έχουν άποψη όσον αφορά την οικονομική αξία των ΜΞΔΠ.

Γράφημα 6: Απόψεις σχετικά με τα χαρακτηριστικά των ΜΞΔΠ

Επειδή στην συγκεκριμένη ερώτηση, τα χαρακτηριστικά επηρεάζονται μεταξύ τους, έγινε ανάλυση συσχέτισης με το κριτήριο Pearson correlation coefficient (Pcc).

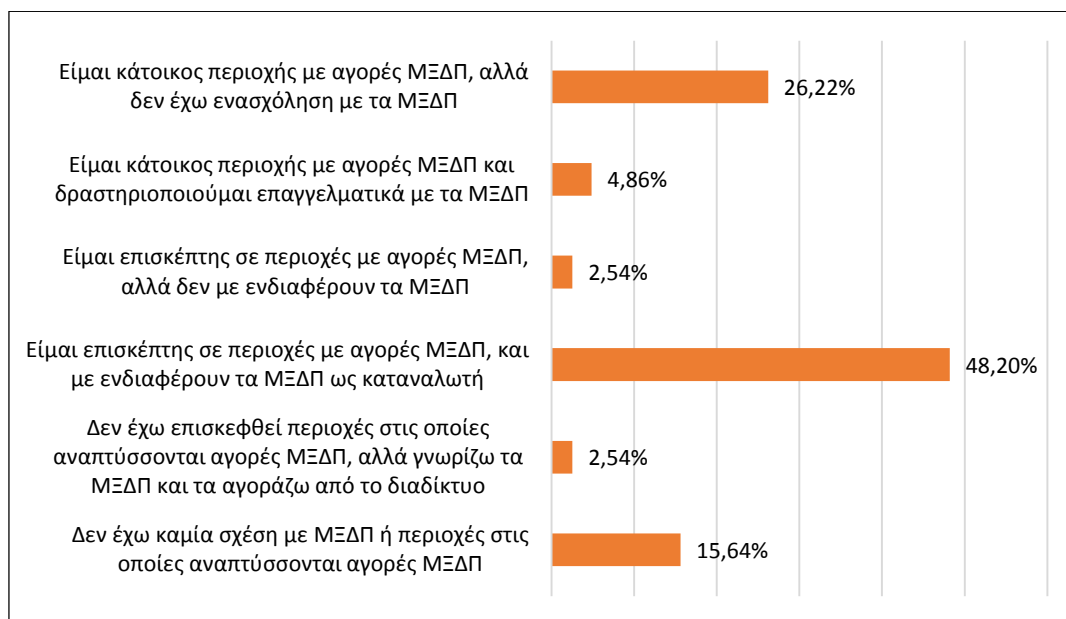
Πίνακας 7: Έλεγχος συσχέτισης χαρακτηριστικών ΜΞΔΠ με το κριτήριο Pearson correlation coefficient (Pcc)

Correlations							
		ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ	ΔΙΑΤΡΟΦΙΚΗ ΑΞΙΑ	ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΓΕΥΣΗ	ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΞΙΑ	ΥΨΗΛΟΤΕΡΗ ΤΙΜΗ	ΦΘΗΝΟΤΕΡΑ ΑΠΟ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ
ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ	Pearson Correlation	1	,503**	,453**	,129**	,056	,026
	Sig. (2-tailed)		<,001	<,001	,005	,227	,569
	N	473	473	473	473	473	473
ΔΙΑΤΡΟΦΙΚΗ ΑΞΙΑ	Pearson Correlation	,503**	1	,449**	,149**	,037	,030
	Sig. (2-tailed)	<,001		<,001	,001	,425	,516
	N	473	473	473	473	473	473
ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΓΕΥΣΗ	Pearson Correlation	,453**	,449**	1	,281**	,010	,045
	Sig. (2-tailed)	<,001	<,001		<,001	,823	,326
	N	473	473	473	473	473	473
ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΞΙΑ	Pearson Correlation	,129**	,149**	,281**	1	,071	,040
	Sig. (2-tailed)	,005	,001	<,001		,123	,388
	N	473	473	473	473	473	473
ΥΨΗΛΟΤΕΡΗ ΤΙΜΗ	Pearson Correlation	,056	,037	,010	,071	1	-,658**
	Sig. (2-tailed)	,227	,425	,823	,123		<,001
	N	473	473	473	473	473	473
ΦΘΗΝΟΤΕΡΑ ΑΠΟ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ	Pearson Correlation	,026	,030	,045	,040	-,658**	1
	Sig. (2-tailed)	,569	,516	,326	,388	<,001	
	N	473	473	473	473	473	473

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι σε επίπεδο σημαντικότητας 0.01 οι παράγοντες που επηρεάζουν θετικά ο ένας τον άλλο, προκειμένου τα χαρακτηριστικά των ΜΞΔΠ, είναι: το ότι είναι βιολογικά, το ότι έχουν υψηλή διατροφική αξία και το ότι έχουν καλύτερη γεύση. Το χαρακτηριστικά «υψηλότερη τιμή» και «φθηνότερα σε σχέση με αντίστοιχα προϊόντα» δεν φαίνεται να συσχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με τα προηγούμενα χαρακτηριστικά.

Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες σε ποσοστό 48,20%, ανέφεραν ότι είναι επισκέπτες σε περιοχές με αγορές ΜΞΔΠ και ενδιαφέρονται για ΜΞΔΠ ως καταναλωτές.

Γράφημα 7: Σχέση των ερωτηθέντων με τις περιοχές όπου αναπτύσσονται αγορές Μ&Α

Οι ερωτώμενοι σε ποσοστό 98,5% πιστεύουν ότι οι τοπικές αγορές των ορεινών περιοχών έχουν τη δυνατότητα να συμβάλλουν στην πώληση των Μ&Α. Στο σημείο αυτό συνεχίζοντας την στατιστική ανάλυση και εφαρμόζοντας στατιστικές διασταυρώσεων (Crosstabs), διαπιστώθηκε ότι το σύνολο όσων δραστηριοποιούνται επαγγελματικά με τα Μ&Α πιστεύει στην συμβολή των τοπικών αγορών στην πώληση Μ&Α, ενώ όσον αφορά τους επισκέπτες των περιοχών με τις συγκεκριμένες αγορές μόνο ένα άτομο δεν πιστεύει σε αυτή την συμβολή.

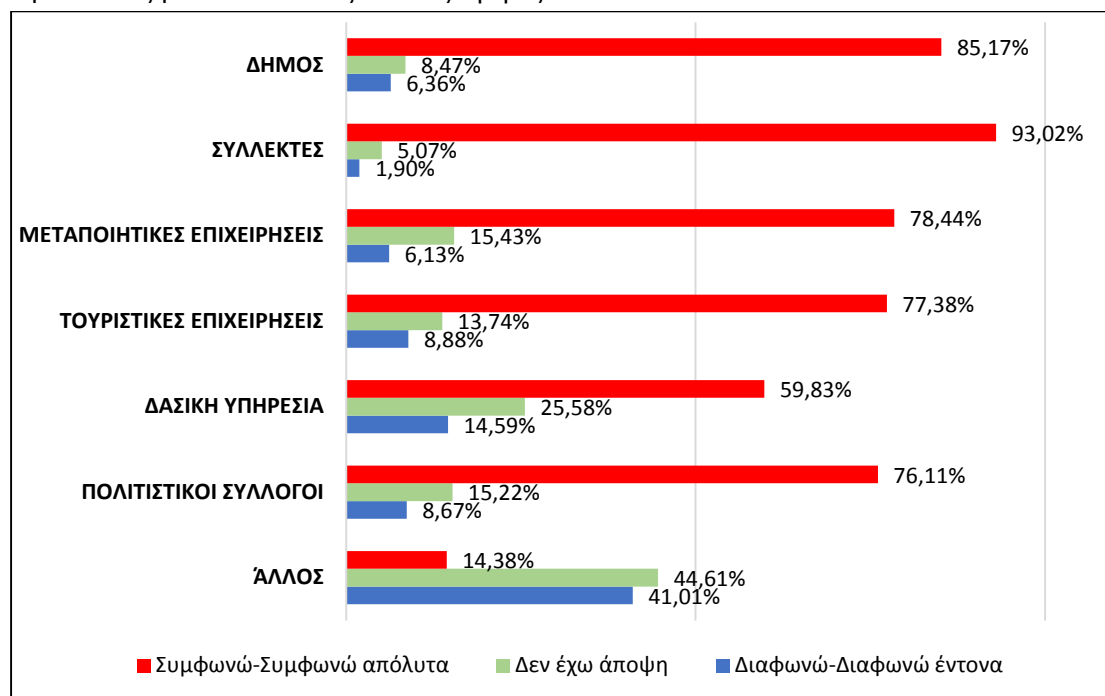
Πίνακας 8: Διασταύρωση απόψεων περί συμβολής τοπικών αγορών και την σχέση με αυτές

ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΠΙΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ * ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ Μ&Α Crosstabulation								
		ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ Μ&Α						Total
		Είμαι κάτοικος περιοχής με αγορές Μ&Α, αλλά δεν έχω ενασχόληση με τα Μ&Α	Είμαι κάτοικος περιοχής με αγορές Μ&Α και δραστηριοποιούμαι επαγγελματικά με τα Μ&Α	Είμαι επισκέπτης σε περιοχές με αγορές Μ&Α, αλλά δεν με ενδιαφέρουν τα Μ&Α	Είμαι επισκέπτης σε περιοχές με αγορές Μ&Α, και με ενδιαφέρουν τα Μ&Α ως καταναλωτή	Δεν έχω επισκεφθεί περιοχές στις οποίες αναπτύσσονται αγορές Μ&Α, αλλά γνωρίζω τα Μ&Α και τα αγοράζω από το διαδίκτυο	Δεν έχω καμία σχέση με Μ&Α ή περιοχές στις οποίες αναπτύσσονται αγορές Μ&Α	
ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΠΙΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ	ΝΑΙ	25,96%	4,89%	2,55%	48,30%	2,34%	15,11%	99,15%
	ΟΧΙ	0,00%	0,00%	0,00%	0,21%	0,21%	0,43%	0,85%
Total		25,96%	4,89%	2,55%	48,51%	2,55%	15,53%	100,00%

Στην ερώτηση σχετικά με το ποιος έχει την ευθύνη για την ανάδειξη των Μ&Α στις τοπικές αγορές των ορεινών οικισμών, η πλειοψηφία των ερωτώμενων απάντησε σε ποσοστό 93,02% ότι συμφωνεί ή συμφωνεί απόλυτα ότι την ευθύνη την έχουν οι κάτοικοι

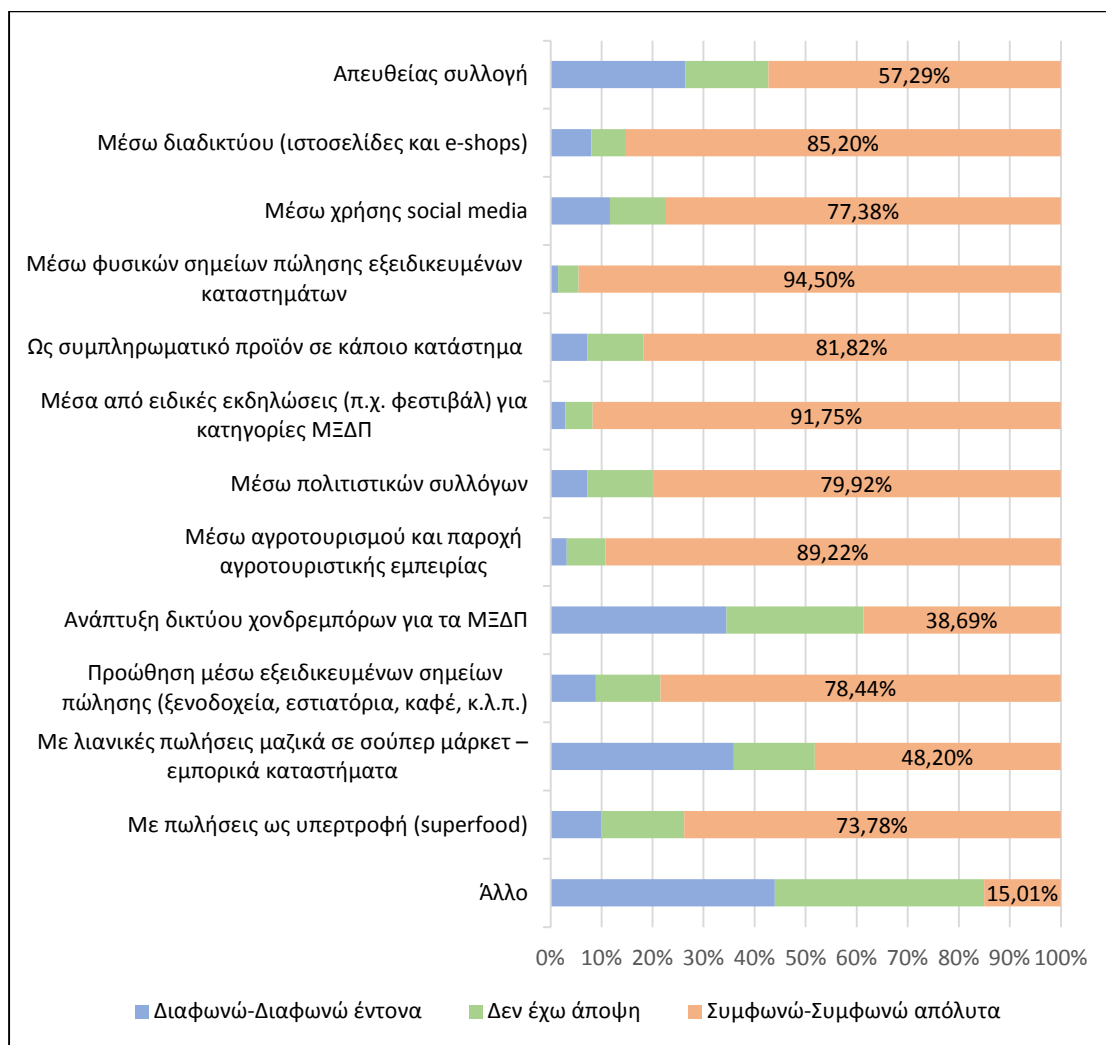
των οικισμών που ασχολούνται με την συλλογή ΜΞΔΠ. Με μικρή διαφορά και ποσοστό 85,17% αποδόθηκε η ευθύνη της ανάδειξης των ΜΞΔΠ στον Δήμο που ανήκει ο κάθε οικισμός. Ακολούθησαν οι μεταποιητικές επιχειρήσεις με ποσοστό 78,44%, οι τουριστικές επιχειρήσεις με 77,38%, οι πολιτιστικοί σύλλογοι με ποσοστό 76,11% και τέλος το 59,83% των ερωτηθέντων, απόδωσαν στην δασική υπηρεσία ευθύνη περί ανάδειξης των ΜΞΔΠ στις τοπικές αγορές.

Η ανάλυση των απαντήσεων, οι μικρές σχετικά διακυμάνσεις μεταξύ αυτών, καθώς και το γεγονός ότι το 44,61% των ερωτηθέντων «δεν έχει άποψη» σχετικά με την ευθύνη κάποιου «άλλου», υποδηλώνει τον προβληματισμό των ερωτώμενων στο ποιος έχει την ευθύνη για την ανάδειξη των ΜΞΔΠ στις τοπικές αγορές.

Γράφημα 8: Απόψεις περί ευθύνης της ανάδειξης των ΜΞΔΠ στις τοπικές αγορές

Η έρευνα συνεχίστηκε με ερώτηση σχετική, μέσω ποιων διαδικασιών πιστεύουν οι συμμετέχοντες στην έρευνα, θα μπορούσε να γίνει εφικτή η πρόσβαση των καταναλωτών σε ΜΞΔΠ. Η πλειοψηφία (447 άτομα) συμφωνεί-συμφωνεί απόλυτα για πρόσβαση στα ΜΞΔΠ «μέσω φυσικών σημείων πώλησης εξειδικευμένων καταστημάτων». 434 θα ήθελαν «ειδικές εκδηλώσεις (π.χ. φεστιβάλ) για κατηγορίες ΜΞΔΠ», 422 πιστεύουν ότι η ανάδειξη ΜΞΔΠ μπορεί να γίνει «μέσω αγροτουρισμού και παροχή αγροτουριστικής εμπειρίας», 403 «μέσω διαδικτύου (ιστοσελίδες και e-shops)», 387 «ως συμπληρωματικό προϊόν σε κάποιο κατάστημα», 378 «μέσω πολιτιστικών συλλόγων», 371 πιστεύουν ότι η πρόσβαση σε ΜΞΔΠ μπορεί να γίνει με «Προώθηση μέσω εξειδικευμένων σημείων πώλησης (ξενοδοχεία, εστιατόρια, καφέ, κ.λ.π.)», 366 «μέσω χρήσης social media», 349 «με πωλήσεις ως υπερτροφή (superfood)». 271 άτομα πιστεύουν ότι η πρόσβαση των καταναλωτών σε ΜΞΔΠ μπορεί να γίνει με «Απευθείας συλλογή», ενώ λιγότεροι από τους μισούς των ερωτηθέντων (228 άτομα) θα ήθελαν πρόσβαση με «Με λιανικές πωλήσεις μαζικά σε σούπερ μάρκετ – εμπορικά καταστήματα» και ακόμη λιγότεροι (183 άτομα) πιστεύουν ότι «ανάπτυξη δικτύου χονδρεμπόρων για τα ΜΞΔΠ» θα βοηθούσε ως προς την πρόσβαση στα προϊόντα αυτά.

Γράφημα 9: Απόψεις περί διαδικασιών πρόσβασης των καταναλωτών σε ΜΕΔΠ

Πραγματοποιήθηκε διασταύρωση αποτελεσμάτων συμφωνίας/διαφωνίας για την ανάπτυξη δικτύου χονδρεμπόρων για τα ΜΕΔΠ με τον τόπο κατοικίας των ερωτηθέντων. Έγινε έλεγχος ύπαρξης συσχέτισης μεταξύ των μεταβλητών και πραγματοποιήθηκε έλεγχος 'Chi-Square' προκειμένου να διαπιστωθεί αν υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ των μεταβλητών. Ο έλεγχος έδειξε ότι $\text{sig.} = 0,021 < 0,05$ που σημαίνει ότι οι μεταβλητές σχετίζονται στατιστικά. Ομοίως στην διασταύρωση της συγκεκριμένης ερώτησης με το εργασιακό καθεστώς των ερωτηθέντων, καθώς και την ηλικία των ερωτηθέντων, ο έλεγχος και στις δυο διασταυρώσεις έδειξε ότι $\text{sig.} < 0,001 < 0,05$ που σημαίνει ότι οι μεταβλητές σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό στατιστικά.

Πίνακας 9: Έλεγχος συσχέτισης μεταβλητών «καθεστώς εργασίας–ανάπτυξη δικτύου χονδρεμπόρων»

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	80,285 ^a	24	<,001
Likelihood Ratio	88,482	24	<,001
Linear-by-Linear Association	19,691	1	<,001
N of Valid Cases	473		
a. 6 cells (17,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,63.			

Ακολούθησε ερώτηση σχετική με το αν οι ερωτηθέντες έχουν δει διαφημίσεις στο διαδίκτυο των τοπικών αγορών σε σχέση με τα ΜΞΔΠ. Κατά την διαδικασία περιγραφικής στατιστικής στο spss (frequencies) προέκυψε ο ακόλουθος πίνακας.

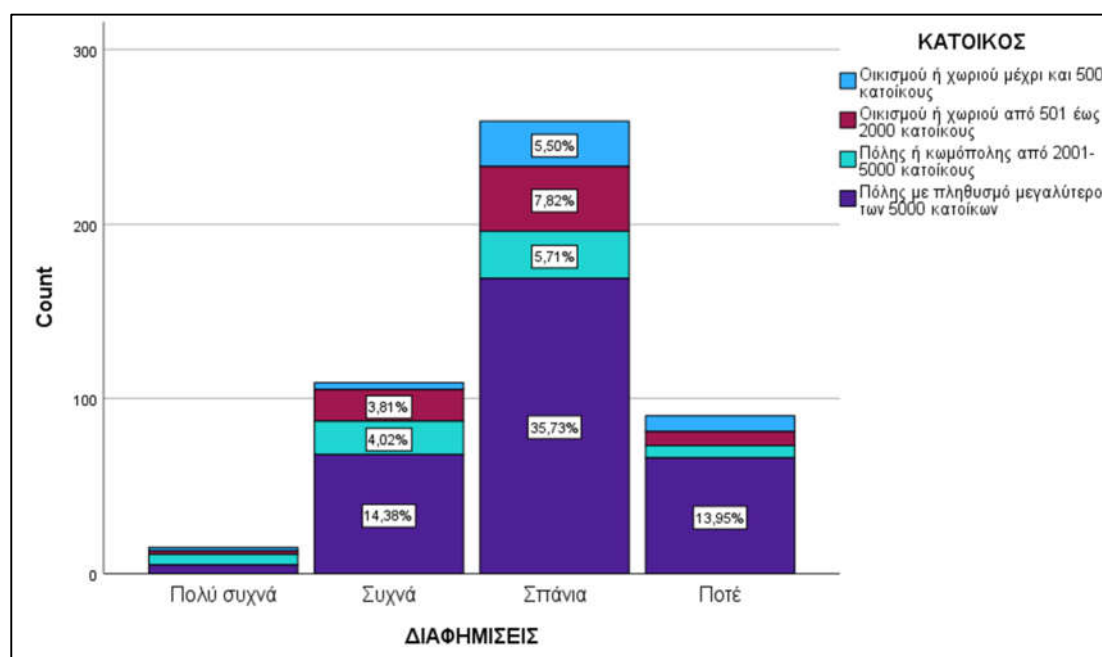
Πίνακας 10: Θέαση διαφημίσεων τοπικών αγορών ΜΞΔΠ στο διαδίκτυο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πολύ συχνά	15	3,2	3,2	3,2
	Συχνά	109	23,0	23,0	26,2
	Σπάνια	259	54,8	54,8	81,0
	Ποτέ	90	19,0	19,0	100,0
	Total	473	100,0	100,0	

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων έχει δει σπάνια στο διαδίκτυο διαφημίσεις των τοπικών αγορών σε σχέση με τα ΜΞΔΠ.

Από διασταύρωση των απαντήσεων σε σχέση με την θέαση διαφημίσεων στο διαδίκτυο και τον τόπο κατοικίας προέκυψε ότι από τους 308 κατοίκους πόλεων με πληθυσμό μεγαλύτερο των 5000 κατοίκων, που συμμετείχαν στην έρευνα, οι 66 δεν έχουν δει ποτέ σχετικές διαφημίσεις στο διαδίκτυο.

Οι απαντήσεις των ερωτηθέντων αποτυπώνονται στο παρακάτω γράφημα.

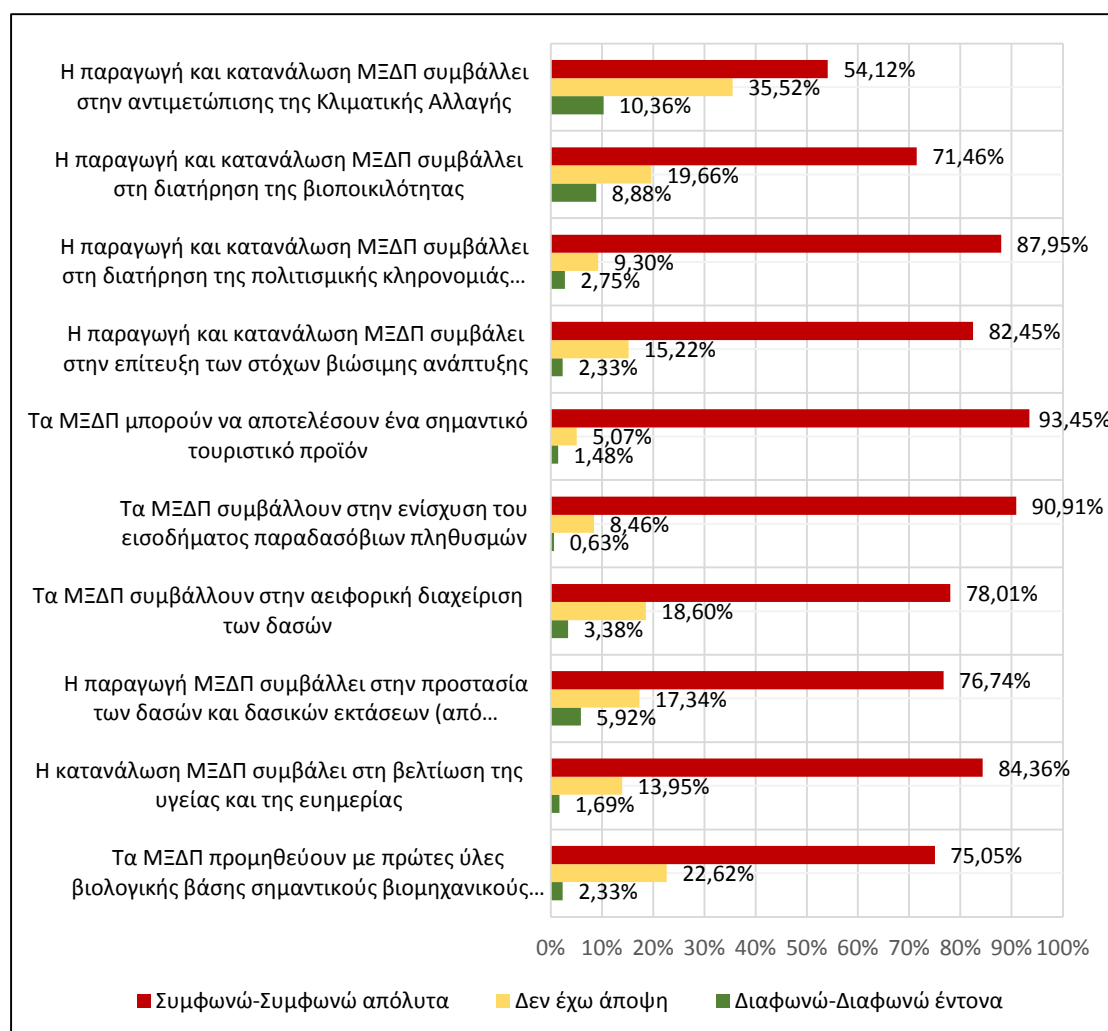

Γράφημα 10: Συσχέτιση μεταξύ της θέασης διαφημίσεων και του τόπου κατοικίας των ερωτηθέντων

Ακολούθησε ερώτηση σχετική με την αξία των ΜΞΔΠ τόσο από την οικονομική, όσο και από την οικοσυστημική άποψη.

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων σε ποσοστό 93,45%, συμφωνεί-συμφωνεί απόλυτα ότι «τα ΜΞΔΠ μπορούν να αποτελέσουν ένα σημαντικό τουριστικό προϊόν» και κατά 90,91% ότι «τα ΜΞΔΠ συμβάλλουν στην ενίσχυση του εισοδήματος παραδασοβίων πληθυσμών». Ποσοστό της τάξης του 87,95% συμφωνεί-συμφωνεί απόλυτα ότι «η παραγωγή και κατανάλωση ΜΞΔΠ συμβάλλει στη διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς

μιας περιοχής», το 84,36% ότι «η κατανάλωση ΜΞΔΠ συμβάλει στη βελτίωση της υγείας και της ευημερίας», το 82,45% ότι «η παραγωγή και κατανάλωση ΜΞΔΠ συμβάλει στην επίτευξη των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης», το 78,01% ότι «τα ΜΞΔΠ συμβάλλουν στην αειφορική διαχείριση των δασών», το 76,74% ότι «η παραγωγή ΜΞΔΠ συμβάλλει στην προστασία των δασών και δασικών εκτάσεων (από πυρκαγιές, παράνομη βόσκηση κ.λ.π.)», το 75,05% ότι «τα ΜΞΔΠ προμηθεύουν με πρώτες ύλες βιολογικής βάσης σημαντικούς βιομηχανικούς τομείς (π.χ. φαρμακοβιομηχανία)», το 71,46% ότι «η παραγωγή και κατανάλωση ΜΞΔΠ συμβάλλει στη διατήρηση της βιοποικιλότητας» και τέλος το 54,12% συμφωνεί-συμφωνεί απόλυτα ότι «η παραγωγή και κατανάλωση ΜΞΔΠ συμβάλλει στην αντιμετώπιση της Κλιματικής Αλλαγής». Ως προς την συμβολή της παραγωγής και κατανάλωσης ΜΞΔΠ στην αντιμετώπιση της Κλιματικής Αλλαγής, αξίζει να σημειωθεί ότι ένα σημαντικό ποσοστό της τάξης του 35,52% δεν έχει άποψη για το συγκεκριμένο ζήτημα. Κανένας δεν διαφώνησε έντονα ότι τα ΜΞΔΠ συμβάλλουν στην ενίσχυση του εισοδήματος παραδασόβιων πληθυσμών, ενώ ελάχιστοι ήταν οι ερωτηθέντες που διαφώνησαν έντονα (1-6 άτομα κατά περίπτωση) σχετικά με την αξία των ΜΞΔΠ, στα ερωτήματα που τέθηκαν.

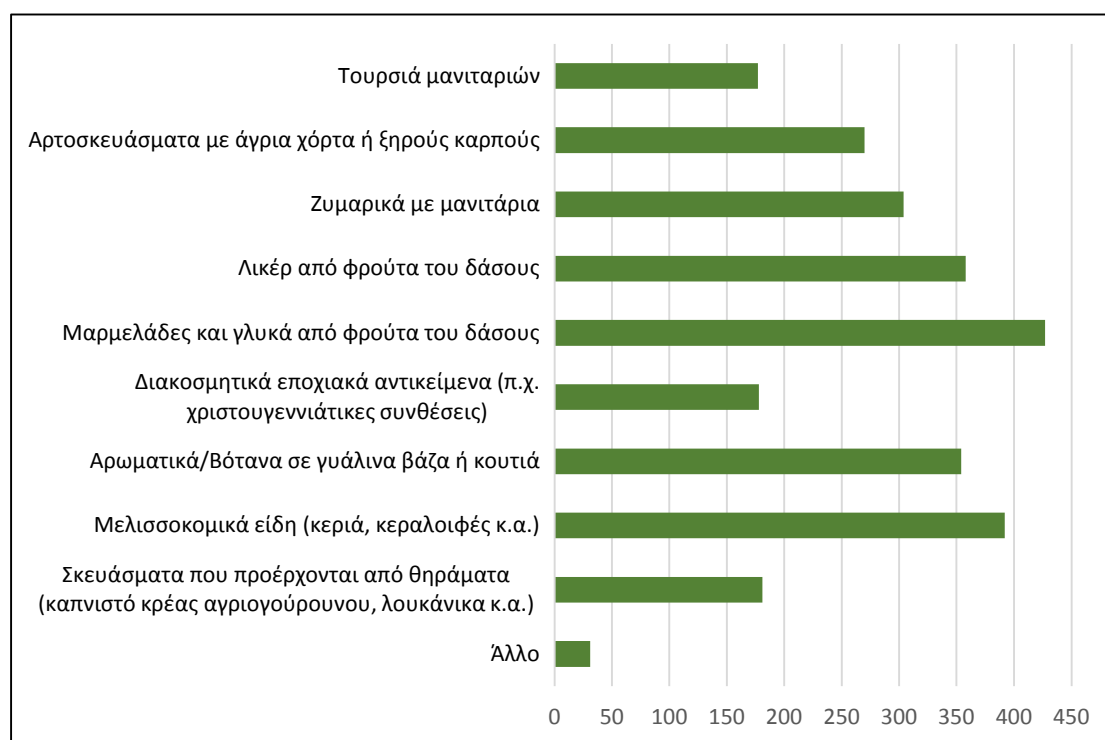
Γράφημα 11: Απόψεις περί οικονομικών και οικοσυστημικών αξιών των ΜΞΔΠ

Η ανάλυση χ² καθώς έδειξε ότι, ο τόπος διαμονής των ερωτηθέντων είναι στατιστικά σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας, αναφορικά με την προστιθέμενη αξία που έχουν τα ΜΞΔΠ και η ανάπτυξη της σχετικής αγοράς, και πως οι κάτοικοι των περιοχών της έρευνας,

θεωρούν ότι οι επιμέρους αξίες που μπορούν να αξιοποιηθούν για τη δημιουργία ενός ισχυρού brand για τα ΜΞΔΠ είναι:

- Η συμβολή τους στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής (Pearson Chi-Square 25,026, $p=0,015$)
- Η συμβολή τους στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής (Pearson Chi-Square 29,168, $p=0,004$)
- Το γεγονός ότι αποτελούν ένα σημαντικό τουριστικό προϊόν (Pearson Chi-Square 31,277, $p=0,002$)
- Η συμβολή τους στην ενίσχυση του τοπικού εισοδήματος (Pearson Chi-Square 22,991, $p=0,006$)
- Η συμβολή τους στη βελτίωση της υγείας και της αυξημένης (Pearson Chi-Square 29,168, $p=0,004$)
- Η συμβολή τους ως πηγή πρώτων υλών για προϊόντα βιολογικής βάσης σε σημαντικούς βιομηχανικούς τομείς (Pearson Chi-Square 43,596, $p=0,001$).

Οι ερωτηθέντες στις τοπικές αγορές θα ψώνιζαν προϊόντα μεταποίησης ΜΞΔΠ. Υπήρχε η δυνατότητα να δοθούν περισσότερες από μία απαντήσεις. Συγκεκριμένα οι 427 από το σύνολο των 473 θα αγόραζαν μαρμελάδες και γλυκά από φρούτα του δάσους, ενώ 392 και 358 θα αγόραζαν μελισσοκομικά είδη και λικέρ από φρούτα του δάσους αντίστοιχα. Ενδιαφέρον εκδηλώνεται για αρωματικά/βότανα συσκευασμένα σε γυάλινα βάζα ή κουτιά, καθώς και ζυμαρικά με μανιτάρια. Τα προϊόντα μεταποίησης όπως τουρσιά μανιταριών, διακοσμητικά εποχιακά αντικείμενα και σκευάσματα που προέρχονται από θηράματα, συγκεντρώνουν τον χαμηλότερο αριθμό προτιμήσεων, ενώ στην επιλογή «άλλο» οι ερωτώμενοι ανέφεραν ότι ενδιαφέρονται για αγορά γαλακτομικών προϊόντων που προέρχονται από ζώα που βόσκουν σε δασικές εκτάσεις, καθώς και για αποξηραμένα φρούτα του δάσους και μανιτάρια.

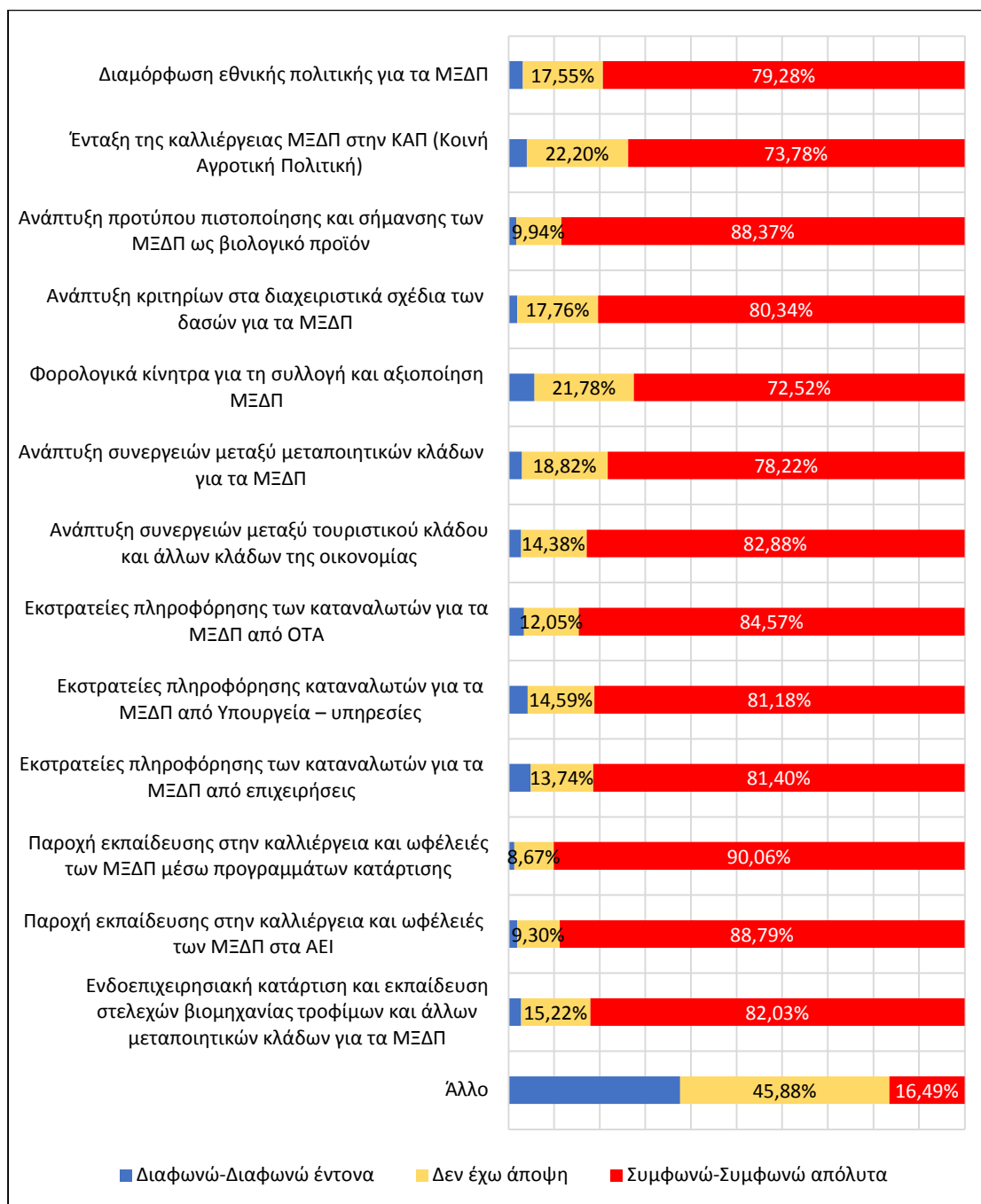

Γράφημα 12: Ενδιαφέρον για αγορά προϊόντων μεταποίησης ΜΞΔΠ

Στην ερώτηση σχετικά με τον βαθμό συμφωνίας / διαφωνίας σε τρόπους ενεργοποίησης των καταναλωτών για την αγορά ΜΞΔΠ, οι ερωτηθέντες συμφωνούν-συμφωνούν απόλυτα ως ακολούθως:

90,06%	→	Παροχή εκπαίδευσης στην καλλιέργεια και ωφέλειες των ΜΞΔΠ μέσω προγραμμάτων κατάρτισης
88,79%	→	Παροχή εκπαίδευσης στην καλλιέργεια και ωφέλειες των ΜΞΔΠ στα ΑΕΙ
88,37%	→	Ανάπτυξη προτύπου πιστοποίησης και σήμανσης των ΜΞΔΠ ως βιολογικό προϊόν
84,57%	→	Εκστρατείες πληροφόρησης των καταναλωτών για τα ΜΞΔΠ από ΟΤΑ
82,88%	→	Ανάπτυξη συνεργειών μεταξύ τουριστικού κλάδου και άλλων κλάδων της οικονομίας
82,03%	→	Ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση και εκπαίδευση στελεχών βιομηχανίας τροφίμων και άλλων μεταποιητικών κλάδων για τα ΜΞΔΠ
81,40%	→	Εκστρατείες πληροφόρησης των καταναλωτών για τα ΜΞΔΠ από επιχειρήσεις
81,18%	→	Εκστρατείες πληροφόρησης καταναλωτών για τα ΜΞΔΠ από Υπουργεία – υπηρεσίες
80,34%	→	Ανάπτυξη κριτηρίων στα διαχειριστικά σχέδια των δασών για τα ΜΞΔΠ
79,28%	→	Διαμόρφωση εθνικής πολιτικής για τα ΜΞΔΠ
78,22%	→	Ανάπτυξη συνεργειών μεταξύ μεταποιητικών κλάδων για τα ΜΞΔΠ
73,78%	→	Ένταξη της καλλιέργειας ΜΞΔΠ στην ΚΑΠ (Κοινή Αγροτική Πολιτική)
72,52%	→	Φορολογικά κίνητρα για τη συλλογή και αξιοποίηση ΜΞΔΠ
16,49%	→	Άλλο

Γενικά ως προς τους συγκεκριμένα ερωτήματα οι ερωτηθέντες ήταν σύμφωνοι – απόλυτα σύμφωνοι, σχεδόν στο σύνολο τους. Μικρός αριθμός «δεν είχε άποψη» επί των ερωτημάτων, ενώ ελάχιστοι ήταν αυτοί που διαφωνούσαν – διαφωνούσαν έντονα. Αξίζει να αναφερθεί ότι αν και υπήρχε η επιλογή «άλλο», οι ερωτώμενοι δεν ανέφεραν κάποιον επιπλέον τρόπο ενεργοποίησης των καταναλωτών.

Γράφημα 13: Απόψεις περί ενεργοποίησης καταναλωτών για την αγορά ΜΞΔΠ

Όπως προαναφέρθηκε στο τέλος του ερωτηματολογίου υπήρχε η δυνατότητα να εκφράσουν οι συμμετέχοντες στην έρευνα, απόψεις σχετικές με τα ΜΞΔΠ, από τις οποίες προκύπτει το έντονο ενδιαφέρον και ο προβληματισμός των καταναλωτών πάνω στο συγκεκριμένο θέμα. Στην συνέχεια παρατίθενται αυτούσιες μερικές από τις απόψεις που καταγράφηκαν:

- "Τα μη ξυλώδη δασικά προϊόντα είναι σημαντικά για την διατήρηση των παραδασόβιων πληθυσμών, την προστασία του δάσους και την υγιεινή διατροφή"
- "Θα μπορούσαν να καλλιεργηθούν σε διάκενα δάσους βατόμουρα και σμέουρα"
- "Πεδίον δόξης λαμπρό αποτελεί η αξιοποίηση και η προώθηση των ΜΞΔΠ με παράλληλη διατήρηση της ισορροπίας των δασικών οικοσυστημάτων"

- "Θεωρώ ότι η ερώτηση 7 είναι αρκετά σημαντική για την μελέτη σας. Δεν γνωρίζω εάν υπάρχει η δυνατότητα μέσω της συγκεκριμένης πλατφόρμας αλλά θα έπρεπε κάπως να μην αλλάζει η απάντηση αργότερα καθώς από τις επόμενες ερωτήσεις φαίνεται λίγο πολύ η απάντηση. Δεν θα έπρεπε σαφώς κανείς να την αλλάζει αλλά είναι σοβαρή πιθανότητα και ενδέχεται να επηρεάσει τα αποτελέσματά σας"
- "Αρκετά ενδιαφέρον ζήτημα. Μου κέντρισε το ενδιαφέρον. Μακάρι να έλθουμε όλοι λίγο πιο κοντά με τη Μάνα φύση τα επόμενα χρόνια και να ξαναμάθουμε τα μυστικά της"
- "Το ερωτηματολόγιο ήταν άρτια καταρτισμένο πάνω σε θέματα για τα ΜΞΔΠ"
- "Στις μεγαλουπόλεις οι πολίτες δεν έχουν άμεση πρόσβαση για αγορά ΜΞΔΠ πέρα από κάποια καταστήματα βιολογικών όπου και εκεί όταν τα βρίσκουν είναι πανάκριβα"
- "Τα μη ξυλώδη δασικά προϊόντα δεν είναι αρκετά γνωστά αν και έχουν εξαιρετική ποιότητα και μπορούν να φέρουν αρκετά εισοδήματα σέ ανθρώπους που ζουν κοντά σε δάση"
- "Μπορούν να ψωνίζουν απευθείας από συλλέκτες τα προϊόντα"
- "Γενικά θεωρώ τα ΜΞΔΠ κάτι πολύ ωφέλιμο για τον καθημερινό πολίτη, ειδικά αν έχει εύκολη πρόσβαση σε αυτά. Είναι κομμάτι της ελληνικής κουλτούρας και έχουν να προσφέρουν πολλά σε όποιον ασχολείται, πρέπει όμως να είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί με τη διαχείρισή τους καθώς είναι εύκολο κάτι τόσο αξιοσημείωτο να το εκμεταλλευτούμε με σκοπό το κέρδος και να το αλλοιώσουμε, το οποίο δεν είναι κάτι ασυνήθιστο για τον άνθρωπο. Με τον τρόπο που προωθούνται και πωλούνται αυτή τη στιγμή τα ΜΞΔΠ σαφώς δεν είναι πολύ γνωστά στο ευρύ κοινό αλλά ταυτόχρονα προστατεύονται από την κρύα διαδικασία προσδιορισμού της τιμής και διατηρούνται από ανθρώπους που αφιερώνουν πραγματικά χρόνο σε αυτά και που νοιάζονται όχι μόνο για τη χρηματική τους αξία. Και επειδή δεν ξέρω αν μια μέση λύση μπορεί να υπάρξει, πιστεύω πως καλό θα ήταν όσο γίνεται να μην εξαιρέσουμε αυτά τα άτομα από την παραγωγή ή ακόμα και την πώληση ΜΞΔΠ ώστε να μην υποτιμηθεί ή παραφραστεί η πραγματική τους αξία. Ευχαριστώ για την ευκαιρία να εκφράσω την γνώμη μου πάνω σε αυτό το τόσο ενδιαφέρον θέμα. Εύχομαι καλή συνέχεια στην έρευνά σας."
- "Τα μανιτάρια του δάσους και τα αρωματικά είναι ωραία προϊόντα"
- "Γενικά, καλή και ενδιαφέρουσα έρευνα. Οι επιλογές στην ερώτηση 10 είναι περιορισμένες. Εγώ για παράδειγμα είμαι "Είμαι κάτοικος περιοχής με αγορές ΜΞΔΠ και δραστηριοποιούμαι ερασιτεχνικά με τα ΜΞΔΠ", αλλά δεν υπάρχει τέτοια επιλογή, που πιστεύω ότι φορά πολλούς ακόμη που συλλέγουν ΜΞΔΠ μόνοι τους. Το γράφω αυτό γιατί στην εισαγωγή γράφετε ότι απευθύνεστε και σε κατοίκους όχι μόνο επισκέπτες περιοχών με ΜΞΔΠ. "
- "Σπαράγγια, κρίταμα(παραθαλάσσια), Άγρια ραδίκια, ελατομανίτες, τρούφες"
- "Μπράβο για την ανάδειξη του θέματος"
- "Πολύ ενδιαφέρον ερωτηματολόγιο. "
- "Τα μανιτάρια του δάσους είναι νόστιμα αλλά πρέπει να συλλέγονται από όσους τα γνωρίζουν"
- "Μας δώσατε την ευκαιρία να ενημερωθούμε σχετικά με τα ΜΞΔΠ, δεν ήξερα ότι ήταν κάποια προϊόντα ανήκαν στην συγκεκριμένη κατηγορία, ούτε γνώριζα ότι υπάρχει. Ευχαριστούμε !!! "

- "Κανένα δασικό προϊόν, ξυλώδες ή μη, αλλά και οι άυλες προσφορές του Δάσους δεν θα μπορέσουν να φθάσουν στον ανώτατο βαθμό ποιότητας και ποσότητας στη Χώρα μας, καθώς αποτελούμε πρωτότυπο παγκόσμιο παράδειγμα αδιαφορίας για το μέλλον των Δασών μας, του Φυσικού Περιβάλλοντος και κατ' επέκταση των προϊόντων αυτών. Η συστηματική και απροκάλυπτη απαξίωση μέχρι διωγμού της Ελληνικής Δασικής Υπηρεσίας, αρμοδίως και μη, μόνο κακά προοιωνίζεται για τα Δάση και του Φυσικού Περιβάλλοντος και κάθε δραστηριότητας που σχετίζονται με αυτά. Κάνουμε έκκληση προς κάθε κατεύθυνση και ιδιαιτέρως στην Ελληνική Κοινή Γνώμη και τους επηρεάζοντες τη διαμόρφωσή της να αντληφθούν το ΜΕΓΑ ΔΑΣΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ στην Ελλάδα και να απαιτήσουν από τα κέντρα αποφάσεων να πράξουν τα αυτονόητα, πριν η κατάσταση καταλήξει μη αναστρέψιμη... Ευχαριστώ! Συγχαρητήρια για την προσπάθειά σας!"
- "Πρέπει να ασχοληθούν όλο και περισσότεροι που ζουν ειδικότερα στην επαρχία και όχι μόνο, με αυτόν τον τομέα ειδικότερα όσον αφορά την Ελλάδα. "
- "Πρέπει να βρεθεί τρόπος να γίνουν γνωστά τα άλλα προϊόντα του δάσους. Το δάσος δεν δίνει μόνο το ξύλο"
- "Κατάλαβα πολλά για τα ΜΞΔΠ, τα οποία πριν δεν γνώριζα! "
- "Ενδιαφέρουσα έρευνα"
- "Θα ήταν χρήσιμη η σύνδεση της αγοράς ΜΞΔΠ με τη Μεσογειακή διατροφή και με την πολιτιστική κληρονομιά. "
- "Η ενδυνάμωση της συλλογής και η ορθολογική αξιοποίηση και για καταναλωτικούς σκοπούς των ΜΞΔΠ μπορεί κάλλιστα να αποτελέσει μοχλό ανάπτυξης για τους παραδασόβιους πληθυσμούς και πρωτίστως να ευαισθητοποιήσει περαιτέρω τους απλούς πολίτες για την αξία των δασικών οικοσυστημάτων και τις πολυποίκιλες προσφορές τους όχι μόνο στον τομέα των υπηρεσιών αλλά και των αγαθών που απλόχερα παρέχουν. "
- "Είμαι συλλέκτης προϊόντων του δάσους για τις δικές μου ανάγκες"
- "Ας προσέξουμε όταν μιλάμε για όλα τα ανωτέρω να μην αφανιστούν τα ΜΞΔΠ όπως με τα ψάρια λόγω υπεραλίευσης και καταστραφούν τα υπόλοιπα υπέροχα δάση μας στο βωμό του κέρδους και του χρήματος. "
- "Η συλλογή του τσαγιού και των άλλων αρωματικών φυτών να γίνεται όταν έχουν βγάλει άνθη και να μην ξεριζώνονται τα φυτά"
- "Για τα μη ξυλώδη δασικά προϊόντα, ειδικά για τα μανιτάρια έχουν δημιουργηθεί πολλές ομάδες στο Facebook"
- "Είμαι συλλέκτης μανιταριών, αρωματικών φυτών και καρπών του δάσους. Τα συλλέγω για οικογενειακή κατανάλωση αλλά δεν έχετε σχετική ερώτηση στο ερωτηματολόγιό σας"
- "Όσα από αυτά τα προϊόντα έχω δοκιμάσει είναι πολύ νόστιμα και έχουν ιδιαίτερη γεύση"
- "Συγχαρητήρια για την ανάδειξη των προϊόντων του δάσους εκτός του ξύλου. Για κάποιους από εμάς που ασχολούμαστε με αυτά αποτελούν την κύρια πηγή του εισοδήματός μας. "

5. Συζήτηση - συμπεράσματα

Η παρούσα έρευνα είναι πρωτότυπη για τα ελληνικά δεδομένα, καθώς είναι η πρώτη φορά που πραγματοποιείται μία έρευνα αγοράς για τα ΜΞΔΠ στο πλαίσιο εξαγωγής χρήσιμων συμπερασμάτων που στοχεύουν στη διατύπωση στρατηγικών μάρκετινγκ για την πολύ σημαντική αυτή αγορά δασικών προϊόντων στη χώρα, ως μοχλός στήριξης τοπικών οικονομιών με βάση όμως σύγχρονες πελατοκεντρικές προσεγγίσεις που εστιάζουν στην προστιθέμενη αξία και στις δυνατότητες εμπλοκής επιμέρους ομάδων ενδιαφερομένων στην ανάπτυξη της αγοράς των ΜΞΔΠ. Για το σκοπό αυτό, είναι η πρώτη φορά που χρησιμοποιείται το μοντέλο της προσέγγισης S.A.V.E. στο μίγμα μάρκετινγκ των ΜΞΔΠ αντί της προσέγγισης των 4p's που συνήθως χρησιμοποιείται σε αντίστοιχες έρευνες. Το μοντέλο S.A.V.E. επιτρέπει την καλύτερη προσαρμογή στις ανάγκες των πελατών δίνοντας βαρύτητα σε σύγχρονες προκλήσεις τις αγορές και γενικότερα ακολουθώντας μία πιο πελατοκεντρική προσέγγιση. Η δομή αυτή του μοντέλου δίνει την ευκαιρία στη δημιουργία πελατών που δεσμεύονται γύρω από το συγκεκριμένο κάθε φορά brand ενός προϊόντος, μέσα από την παροχή στενευμένης αξίας και συμμετοχικού περιεχομένου της αξίας αυτής σε ευθυγράμμιση με τις ανάγκες και τη συμπεριφορά των πελατών. Το στοιχείο αυτό χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να καθοριστούν οι παράγοντες των ΜΞΔΠ που μπορούν να δημιουργήσουν το brand γύρω από αυτά με βάση την προστιθέμενη αξία που προσδίδουν στις τοπικές κοινωνίες, όπως αυτές την καθορίζουν με βάση τις ανάγκες τους.

Οι καταναλωτές, ως ΜΞΔΠ θεωρούν όλα τα προϊόντα του δάσους εκτός του ξύλου που συλλέγονται απευθείας από το δάσος ή μπορούν να καλλιεργηθούν εντός του δάσους και δασικών εκτάσεων, καθώς και ζωικά προϊόντα (π.χ. θηράματα, μέλι, βόσκηση και βόσκοντα ζώα σε δασικές εκτάσεις κ.λ.π.). Γενικά οι καταναλωτές δεν πιστεύουν ότι τα ΜΞΔΠ μπορούν να παραχθούν με συμβατικές γεωργικές μεθόδους (π.χ. λίπανση, πότισμα κ.λ.π.), αλλά ούτε να καλλιεργούνται εκτός του δάσους και δασικών εκτάσεων. Από τις απαντήσεις διαπιστώνεται ότι υπάρχει ταύτιση των απόψεων των καταναλωτών με τους ορισμούς που έχουν δοθεί για τα ΜΞΔΠ από FAO 1995 και Shackleton et al. 2010.

Το ενδιαφέρον για αγορά βρώσιμων κυρίως ΜΞΔΠ, είναι εξαιρετικά έντονο. Τα χαρακτηριστικά της βιολογικής ιδιότητας, της υψηλής διατροφικής αξίας και της καλύτερης γεύσης, καθιστούν το μέλι, τους ξηρούς καρπούς, τα αρωματικά φυτά, τα βότανα, τα φρούτα του δάσους, τα μανιτάρια και τα άγρια χόρτα, πρώτα στις προτιμήσεις τόσο των κατοίκων των περιοχών όπου αναπτύσσονται τοπικές αγορές ΜΞΔΠ, όσο και των επισκεπτών των περιοχών αυτών, ενώ η τιμή πώλησης των προϊόντων αυτών δεν φαίνεται να επηρεάζει τις προτιμήσεις τους. Απαντήθηκε λοιπόν το πρώτο ερευνητικό ερώτημα που τίθεται στην παρούσα, ως προς τα βασικά χαρακτηριστικά που προσελκύουν το ενδιαφέρον των Ελλήνων καταναλωτών στις τοπικές αγορές.

Αναφορικά με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα «Από ποιες ομάδες ενδιαφερομένων θα πρέπει να προωθηθεί η ανάπτυξη μίας στρατηγικής μάρκετινγκ για τα ΜΞΔΠ σε τοπικό επίπεδο και πώς μπορεί να υποστηριχθεί αυτή η στρατηγική», κατά την ανάλυση των αποτελεσμάτων, προέκυψε ότι οι τοπικές αγορές των ορεινών περιοχών έχουν τη δυνατότητα να συμβάλλουν στην πώληση των ΜΞΔΠ. Ειδικά οι επαγγελματίες που ασχολούνται με τα ΜΞΔΠ, είναι κάθετοι ως προς αυτή την διαπίστωση. Αν και είναι έντονος ο προβληματισμός ως προς την ευθύνη ανάπτυξης στρατηγικών μάρκετινγκ, καθώς οι

συλλέκτες είναι αυτοί που ασχολούνται κυρίως με τα ΜΞΔΠ, αλλά και αυτοί που τελικά βλέπουν χειροπιαστά οικονομικά οφέλη από αυτή την δραστηριότητα είναι σαφές, ότι έχουν και την κύρια ευθύνη της ανάδειξης των τοπικών αγορών σε σχέση με τα ΜΞΔΠ. Το θεμιτό και προσδόκιμο είναι η βοήθεια του εκάστοτε δήμου ως προς αυτή την κατεύθυνση, ενώ η ταυτόχρονη βοήθεια από τουριστικές ή μεταποιητικές επιχειρήσεις και πολιτιστικούς συλλόγους θα είχε επιπρόσθετα θετικά αποτελέσματα.

Τα βασικά κανάλια προβολής και προώθησης των ΜΞΔΠ στις τοπικές αγορές (τρίτο ερευνητικό ερώτημα), αν και στις τοπικές αγορές υπάρχουν φυσικά σημεία πώλησης εξειδικευμένων με τα ΜΞΔΠ καταστημάτων που θεωρείται και το σημαντικότερο μέσο προβολής των σχετικών προϊόντων, στην ανάδειξη των ΜΞΔΠ, μπορεί να βοηθήσει τόσο η διοργάνωση δραστηριοτήτων και βιωματικών εμπειριών (περιπατητικές διαδρομές, συλλογή καρπών, μανιταριών κ.α.), όπου οι συμμετέχοντες θα μπορούν να έρχονται σε άμεση επαφή με ΜΞΔΠ και συλλογή αυτών, όσο και η καθιέρωση τοπικών εκδηλώσεων (γιορτή κάστανου, γιορτή μανιταριού κ.α.) με πρωτοβουλίες πολιτιστικών συλλόγων. Ως προς αυτή την κατεύθυνση μπορεί να συνδράμει η ανάπτυξη μορφών αγροτουρισμού και παροχής αγροτουριστικής εμπειρίας. Στην επαφή των απομακρυσμένων από τις τοπικές αγορές, καταναλωτών ΜΞΔΠ, θα μπορούσε να συμβάλει το διαδίκτυο με δημιουργία ιστοσελίδων και e-shops, η διαφήμιση μέσω χρήσης social media, καθώς και οι πωλήσεις των συγκεκριμένων προϊόντων σε καταστήματα με είδη υπερτροφών (superfood). Ανάπτυξη δικτύου χονδρεμπόρων και λιανικές μαζικές πωλήσεις δεν φαίνεται να είναι αποδεκτές μέθοδοι για πρόσβαση σε ΜΞΔΠ.

Ερευνώντας τους παράγοντες που μπορούν να συμβάλλουν στη δημιουργία ενός ισχυρού brand για τα ελληνικά ΜΞΔΠ και πως αυτό μπορεί να συμβάλλει στην τοπική ανάπτυξη με τη δημιουργία αξίας (τέταρτο ερευνητικό ερώτημα) διαπιστώθηκε ότι, η παροχή εκπαίδευσης στην καλλιέργεια και τις ωφέλειες των ΜΞΔΠ τόσο μέσω προγραμμάτων κατάρτισης, όσο και μέσω ΑΕΙ και η δυνατότητα πιστοποίησης πρωτογενών και μεταποιημένων προϊόντων από ΜΞΔΠ μέσω κατάλληλων σχεδίων δράσης, καθώς και η ιδέα ανάπτυξης συνεργειών μεταξύ τουριστικού κλάδου και άλλων κλάδων της οικονομίας ή ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση και εκπαίδευση στελεχών βιομηχανίας τροφίμων και άλλων μεταποιητικών κλάδων για τα ΜΞΔΠ θα αποτελούσαν τα πρώτα βήματα για την ενεργοποίηση των καταναλωτών στην αγορά ΜΞΔΠ. Ταυτόχρονα εκστρατείες πληροφόρησης των καταναλωτών για τα ΜΞΔΠ από επιχειρήσεις και Υπουργεία – υπηρεσίες, είναι απαραίτητες για την βελτίωση των δυνατοτήτων των τοπικών αγορών ως προς τα ΜΞΔΠ. Ανάπτυξη κριτηρίων στα διαχειριστικά σχέδια των δασών, διαμόρφωση εθνικής πολιτικής και ένταξη της καλλιέργειας ΜΞΔΠ στην ΚΑΠ (Κοινή Αγροτική Πολιτική), καθώς και φορολογικά κίνητρα για τη συλλογή και αξιοποίηση ΜΞΔΠ, μπορούν να τεθούν ως στόχοι προκειμένου την αναβάθμιση των ΜΞΔΠ, με επακόλουθο όλα τα σχετικά οφέλη που απορρέουν από αυτή την αναβάθμιση.

Αναφορικά με το τελευταίο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας «Ποιος ο ρόλος του μάρκετινγκ των ΜΞΔΠ στην ανάπτυξη συνεργειών στις αλυσίδες αξίας τους και στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης συνολικά και της πολυλειτουργικής διαχείρισης των δασικών οικοσυστημάτων ειδικότερα», διαπιστώθηκε ότι τα ΜΞΔΠ μπορούν να αποτελέσουν ένα σημαντικό τουριστικό προϊόν, στις τοπικές αγορές των ορεινών οικισμών, ενώ παράλληλα δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας με ταυτόχρονη αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων των παραδασόβιων οικισμών, διατηρώντας την πολιτισμική κληρονομιά των

περιοχών, δημιουργώντας κίνητρα για τουριστική επίσκεψη, αναδεικνύοντας τις φυσικές ομορφιές των περιοχών, εξοικειώνοντας τον αστικό πληθυσμό με τα δάση και συμβάλλοντας στην επίτευξη των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης. Αξίες, όπως η συμβολή των ΜΞΔΠ στην βελτίωση της υγείας και της ευημερίας καθώς προμηθεύουν με πρώτες ύλες βιολογικής βάσης σημαντικούς βιομηχανικούς τομείς, αλλά και οικοσυστημικές υπηρεσίες που παρέχουν τα ΜΞΔΠ, όπως η αειφορική διαχείριση και προστασία των δασών και δασικών εκτάσεων από πυρκαγιές ή παράνομη βόσκηση, η διατήρηση της βιοποικιλότητας, καθώς και η συμβολή στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής δεν είναι ευκαταφρόνητες.

Τα παραπάνω θα λειτουργήσουν αμφίδρομα, με αποτέλεσμα να δοθούν κίνητρα για δημιουργία επιχειρήσεων μεταποίησης. Η εμπορία τόσο των πρωτογενών ΜΞΔΠ όσο και προϊόντων μεταποίησης αυτών με την μορφή της οικοτεχνίας, μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εργαλείο για τους παραδασόβιους πληθυσμούς ώστε να βελτιώσουν την διατροφική τους επάρκεια με παράλληλη αύξηση του εισοδήματός τους. Ταυτόχρονα συμβάλει στην προώθηση και πώληση των ΜΞΔΠ τόσο στο χώρο της κατοικίας, όσο και σε περιοδικές τοπικές διοργανώσεις, στις λαϊκές αγορές και σε επιχειρήσεις εστίασης. Γενικά με την οικοτεχνική μεταποίηση ΜΞΔΠ, επιτυγχάνεται η ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, αναδεικνύονται προϊόντα του δάσους είτε ως βρώσιμα, είτε ως είδη που μπορούν να έχουν διαφορετικές χρήσεις (π.χ. διακοσμητικές), ενισχύονται τοπικά προϊόντα, δημιουργούνται οικοτουριστικές προοπτικές, προωθείται η υγιεινή διατροφή, μειώνεται η περιβαλλοντική επιβάρυνση, συνδέεται το αστικό δυναμικό με το δάσος, ενισχύεται το πνεύμα συλλογικότητας και συνεταιρισμού, δημιουργούνται ανταγωνιστικά προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Ήδη έχει αρχίσει η επιχειρηματικότητα σε επίπεδο μεταποίησης με αυξημένο ενδιαφέρον όσον αφορά τα γλυκά, μαρμελάδες και λικέρ από φρούτα του δάσους, αρωματικά φυτά ή βότανα συσκευασμένα σε θελκτικές γυάλινες ή χάρτινες συσκευασίες, αρτοσκευάσματα όπως πίτες με άγρια χόρτα ή παστέλια με μέλι και ξηρούς δασικούς καρπούς, ζυμαρικά με μανιτάρια και μελισσοκομικά είδη όπως οι κηραλοιφές, αλλά και γαλακτοκομικών προϊόντων που προέρχονται από γάλα ζώων που βόσκουν σε δασικές εκτάσεις. Η ενθάρρυνση των επιχειρήσεων μεταποίησης, θα πρέπει να γίνει κατά κύριο λόγο, στον ορεινό όγκο των περιοχών, στις οποίες αναπτύσσονται αγορές ΜΞΔΠ, ώστε το τελικό προϊόν να βρίσκεται στο ίδιο περιβάλλον με το πρωτογενές προϊόν. Θα δημιουργηθούν έτσι οι δυνατότητες για μια κυκλική οικονομική δραστηριότητα στην περιοχή, με ταυτόχρονη συμβολή σε χαμηλό περιβαλλοντικό αποτύπωμα, αφού δεν θα γίνεται μεταφορά πρώτων υλών σε μεγάλες αποστάσεις.

Είναι προφανές ότι οι ποσότητες των τελικών προϊόντων μεταποίησης υπολογίζονται με βάση το πρωτογενές προϊόν, το οποίο αποτελεί το πρωταρχικό συστατικό. Καθώς η συλλογή των πρωτογενών ΜΞΔΠ, διέπεται από κανόνες και ρυθμίσεις, οι ποσότητες των ΜΞΔΠ δεν είναι πάντα επαρκείς, ούτε είναι εξασφαλισμένη η παραγωγή τους. Προκειμένου την σταθερή ποσότητα τελικών μεταποιημένων προϊόντων, θα πρέπει να εξασφαλισθεί η επαρκής και συνεχιζόμενη ποσότητα πρωτογενών ΜΞΔΠ. Η καλλιέργεια ειδών που αποδίδουν ΜΞΔΠ, σε παραδασόβιες εκτάσεις που σαφώς έχουν ίδιες ή παρόμοιες κλιματολογικές και εδαφικές συνθήκες θα συμβάλει ουσιαστικά στην αύξηση των ποσοτήτων του πρωταρχικού προϊόντος και στην διαχρονική συνέχεια της παραγωγής του. Ταυτόχρονα θα δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας, νέες επενδυτικές προοπτικές, νέα μέσα προβολής

των ορεινών οικισμών. Ήδη αναπτύσσονται μέθοδοι για καλλιέργεια μανιταριών υψηλής οικονομικής και διατροφικής αξίας όπως η τρούφα με την μέθοδο του εμβολιασμού κατάλληλων δασικών δέντρων. Η καλλιέργεια αυτή μπορεί να γίνει σε εξωδασικό αλλά πλησίον του δάσους περιβάλλον, όπου καθώς θα πρόκειται για ιδιωτική έκταση και εκμετάλλευση, η συλλογή και διάθεση του προϊόντος δεν θα υπόκειται σε δεσμεύσεις συλλογής. Η βιολογική καλλιέργεια δασικών δέντρων που παράγουν βρώσιμους καρπούς, μπορεί να αποδώσει μεγαλύτερες ποσότητες καρπών για επεξεργασία είτε με ξήρανση, είτε με προσθήκη γλυκαντικών (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες). Η καλλιέργεια χριστουγεννιάτικων δέντρων, αφενός θα αυξήσει την ποσότητα των διατιθέμενων δεντρουλλίων και αφετέρου θα μειώσει την τιμή διάθεσης, θα αποφορτίσει το δασικό περιβάλλον και θα συμβάλει στον έλεγχο λαθροϋλοτομιών.

Η ανάδειξη τόσο των πρωτογενών ΜΞΔΠ όσο και των προϊόντων μεταποίησης αυτών μέσω των τοπικών αγορών, αποτελεί επιτακτική ανάγκη. Η προβολή και η καταξίωση τους ως εμπορικά προϊόντα μεγάλης σημασίας, θα επιφέρει πολλαπλά θετικά αποτελέσματα, με κορυφαίο αυτό της επιστροφής νέων ανθρώπων που λόγω της οικονομικής κρίσης έφυγαν από τον τόπο τους. Αυτοί δυνητικά θα μπορούσαν να αποτελέσουν τους νέους επενδυτές και δημιουργούς καινοτόμων επιχειρήσεων στις ορεινές περιοχές με σημείο αναφοράς τα ΜΞΔΠ.

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abraham, E. M., Theodoropoulos, K., Eleftheriadou, E., Ragkos, A., Kyriazopoulos, A. P., Parissi, Z. M., & Soutsas, K. (2015). Non-Wood Forest Products from the understory and implications for rural development: The case of a broadleaf deciduous oak forest (*Quercus frainetto* Ten.) in Chalkidiki, Greece. *Journal of Environmental Protection and Ecology*, 16(3), 1024-1032.
- Adepoju, A. A., & Salau, A. S. (2007). Economic valuation of non-timber forest products (NTFPs).
- Agustino, S., Mataya, B., Senelwa, K., & Achigan-Dako, E. G. (2011). Non-wood forest products and services for socio-economic development. In A compendium for technical and professional forestry education. The African Forest Forum, Nairobi, Kenya (Vol. 219).
- Ahenkan, A., & Boon, E. (2011). Non-timber forest products (NTFPs): Clearing the confusion in semantics. *Journal of Human Ecology*, 33(1), 1-9.
- Arnold, J. E. M. (1995). Socio-economic benefits and issues in non-wood forest products use. *Non-Wood Forest Products* (FAO).
- Belcher, B., & Schreckenber, K. (2007). Commercialisation of non-timber forest products: A reality check. *Development Policy Review*, 25(3), 355-377.
- Brenko, A., Buršić, D., Zgrablić, Ž., & Martínez de Arano, I. (2018, June). A Road Map for innovating NWFPs value chains for the Aromatic and Medicinal Plants iNet. In *Conclusions issued from the Scoping seminar–27 & (Vol. 28)*.
- Croitoru, L. (2007). Valuing the non-timber forest products in the Mediterranean region. *Ecological Economics*, 63(4), 768-775.
- de-Miguel, S., Pukkala, T., & Yeşil, A. (2014). Integrating pine honeydew honey production into forest management optimization. *European Journal of Forest Research*, 133(3), 423-432.
- EFTEC, 2005. The Economic, Social and Ecological Value of Ecosystem Services: A Literature Review, Available at: <https://www.cbd.int/financial/values/unitedkingdom-valueliterature.pdf>.
- Europe, F., & Unece, F. A. O. (2015). State of Europe's forests 2015.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations. (1995). Non-wood forest products for rural income and sustainable development. *Non-Wood Forest Products* No. 7.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations. (1995). Report of the International expert consultation on non-wood forest products.
- Ghosal, S. (2011). Importance of non-timber forest products in native household economy. *Journal of Geography and Regional Planning*, 4(3), 159-168.
- Greene, S. M., Hammett, A. L., & Kant, S. (2000). Non-timber forest products marketing systems and market players in Southwest Virginia: Crafts, medicinal and herbal, and specialty wood products. *Journal of Sustainable Forestry*, 11(3), 19-39.
- Killmann, W. (2009). Non-wood Forest Products for Livelihoods and Sustainable Development. In *Sustainable Forest Management in a Changing World* (pp. 83-91). Springer, Dordrecht.
- Koppell, C., & Freudenberger, S. K. (1995). Marketing information systems for non-timber forest products
- Lovrić, M., Da Re, R., Vidale, E., Prokofieva, I., Wong, J., Pettenella, D., ... & Mavsar, R. (2021). Collection and consumption of non-wood forest products in Europe. *Forestry: An International Journal of Forest Research*, 94(5), 757-770.

- Martínez de Arano, I., Maltoni, S., Picardo, A., Mutke, S. et al. (2021). Non-wood forest products for people, nature and the green economy. Recommendations for policy priorities in Europe. A white paper based on lessons learned from around the Mediterranean. EFI and FAO, Barcelona
- Mavsar, R., Ramcilovik-Suominen, S., & Palahí, M. (2008). Study on the development and marketing of non-market forest products and services.
- MEA, 2005. Ecosystems and Human Well-being: Synthesis. Island Press, Washington, DC.
- Miina, J., Kurttila, M., Calama, R., de-Miguel, S., & Pukkala, T. (2020). Modelling non-timber forest products for forest management planning in Europe. *Current Forestry Reports*, 1-14.
- Muir, G. F., Sorrenti, S., Vantomme, P., Vidale, E., & Masiero, M. (2020). Into the wild: disentangling non-wood terms and definitions for improved forest statistics. *International Forestry Review*, 22(1), 101-119.
- Mutke, S., Bonet Lledos, J. A., Calado, N., Calvo, J., Taghouti, I., Redondo, C., & Martínez de Arano, I. (2019). Innovation networks on Mediterranean non wood forest products. *Journal of Innovative Science and Engineering (JISE)*, 2019, vol. 3, núm. 1, p. 1-10.
- Pandey, A. K., Tripathi, Y. C., & Kumar, A. (2016). Non timber forest products (NTFPs) for sustained livelihood: Challenges and strategies. *Research Journal of Forestry*, 10(1), 1-7.
- Pettenella, D., Secco, L., & Maso, D. (2007). NWFP&S marketing: lessons learned and new development paths from case studies in some European countries. *Small-scale Forestry*, 6, 373-390.
- Pierce, A., Shanley, P., & Laird, S. (2003, May). Certification of non-timber forest products: Limitations and implications of a market-based conservation tool. In international conference on rural livelihoods, forests and biodiversity, Bonn, Germany (pp. 19-23).
- Rovira, M., Garay, L., Górriz-Mifsud, E., & Bonet, J. A. (2022). Territorial Marketing Based on Non-Wood Forest Products (NWFPs) to Enhance Sustainable Tourism in Rural Areas: A Literature Review. *Forests*, 13(8), 1231.
- Secco, L., Pettenella, D., & Maso, D. (2009). 'Net-System' Models Versus Traditional Models in NWFP Marketing: The Case of Mushrooms. *Small-Scale Forestry*, 8, 349-365.
- Shackleton, S., & Gumbo, D. (2010). Contribution of non-wood forest products to livelihoods and poverty alleviation. In *The Dry Forests and Woodlands of Africa* (pp. 73-101). Routledge.
- Shackleton, S., Shanley, P., & Ndoye, O. (2007). Invisible but viable: recognising local markets for non-timber forest products. *International Forestry Review*, 9(3), 697-712.
- Shanley, P., Pierce, A. R., Laird, S. A., Binnqüist, C. L., & Guariguata, M. R. (2015). From lifelines to livelihoods: Non-timber forest products into the twenty-first century. *Tropical forestry handbook*, 1-50.
- Sheppard, J. P., Chamberlain, J., Agúndez, D., Bhattacharya, P., Chirwa, P. W., Gontcharov, A., ... & Mutke, S. (2020). Sustainable forest management beyond the timber-oriented status quo: transitioning to co-production of timber and non-wood forest products—a global perspective. *Current Forestry Reports*, 6(1), 26-40.
- Sheppard, J., Santos-Silva, C., Louro, R., Stara, K., Belova, O., & Spiecker, H. (2020). Identification and ecology of NWFP species.

- Stryamets, N., Elbakidze, M., & Angelstam, P. (2012). Role of non-wood forest products for local livelihoods in countries with transition and market economies: case studies in Ukraine and Sweden. *Scandinavian journal of forest research*, 27(1), 74-87.
- Te Velde, D. W., Rushton, J., Schreckenberg, K., Marshall, E., Edouard, F., Newton, A., & Arancibia, E. (2006). Entrepreneurship in value chains of non-timber forest products. *Forest Policy and Economics*, 8(7), 725-741.
- Tomé, M., Cañellas, I., Bonet, J. A., Paulo, J. A., Palma, J. H., Martínez de Aragón, J., ... & de-Miguel, S. (2019). Resource and management–novel management concepts to boost product diversity and secure higher product flows. *Non-wood forest products in Europe: Seeing the forest around the trees/Wolfslehner B., Prokofieva I. & Mavsar R.(eds.)*.
- Wani, T. (2013). From 4Ps to SAVE: A theoretical analysis of various marketing mix models. *Business Sciences International Research Journal*, 1(1).
- Weiss, G., Emery, M. R., Corradini, G., & Živojinović, I. (2020). New values of non-wood forest products. *Forests*, 11(2), 165.
- Wolfslehner, B., Prokofeva, I. and Mavsar, R. (editors). 2019. *Non-wood forest products in Europe: Seeing the forest around the trees*.
- Αλμπάνης, Κ., Ξανθόπουλος, Γ., Σκουτέρη, Α., Θεοδωρίδης, Ν., Χριστοδούλου, Α. και Παλάσκας, Δ. 2015. Μεθοδολογία εκτίμησης της αξίας της δασικής γης στην Ελλάδα - Αναλυτικό Εγχειρίδιο. ΕΛΓΟ - "ΔΗΜΗΤΡΑ", Ινστιτούτο Μεσογειακών Δασικών Οικοσυστημάτων. Αθήνα. Σελ. 201.
- Τσιακίρης, Ρ., Γκόνου-Ζάγκου, Ζ., Διαμαντής, Στ., Διαμαντοπούλου, Π., Ζερβάκης, Γ., Κόκκα Ε., Κόλλιας, Ε., Κυριαζόγλου, Κ., Κωνσταντινίδης, Γ., Παππάς, Χρ., Ποδηματά, Ο., Πολέμης, Η., Στάρα, Κ., Τσιομίδου, Ε., Φιλιπούσης, Α.† και Χρυσαφίδης, Δ. (2019). Πόρισμα για τον καθορισμό νομικού πλαισίου για τη διαχείριση και πιστοποίηση των αυτοφυών εδώδιμων μανιταριών της Ελλάδας. Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας και Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Αθήνα. Σελ. 168

7. ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<https://www.grpfc.gr/forums/topic/diatirisi-enisxisi-paragogikon-leitoyrgion-dason/>
<https://incredibleforest.net/>
<https://www.nwfps.eu/>
<https://www.fungihellas.gr/el/>
<https://www.agriamanitaria.gr/>
<https://www.greekflora.gr/>
<https://www.fao.org/forestry/nwfp/en/>
<https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.FRST.ZS>

8. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α – ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΔΑΣΙΚΩΝ ΜΗ ΞΥΛΩΔΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το παρόν ερωτηματολόγιο χρησιμοποιείται ως εργαλείο έρευνας για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας μου στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «**Πολυλειτουργική Διαχείριση Δασικών Οικοσυστημάτων και Βιο-οικονομία**», της Σχολής Δασολογίας, Επιστημών Ξύλου και Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να μελετηθούν οι στάσεις, οι προτιμήσεις και οι προθέσεις των Ελλήνων καταναλωτών για την αγορά μη ξυλωδών δασικών προϊόντων. Απευθύνεται σε κατοίκους και επισκέπτες παραδασόβιων οικισμών όπου αναπτύσσονται αγορές μη ξυλωδών δασικών προϊόντων, ώστε να καταγραφούν όλες οι απόψεις για τα μη ξυλώδη δασικά προϊόντα και τις αγορές τους.

"Ως μη ξυλώδη δασικά προϊόντα ορίζονται τα αγαθά που προέρχονται από τα δάση τα οποία είναι απτά και φυσικά αντικείμενα βιολογικής προέλευσης εκτός από το ξύλο" (FAO, 2015)

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου είναι εθελοντική και ανώνυμη. Σας διαβεβαιώνουμε ότι τα στοιχεία που θα δώσετε, θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ακαδημαϊκούς και μόνο σκοπούς και δεν θα δημοσιοποιηθούν για οποιοδήποτε λόγο, σύμφωνα με την ισχύουσα εθνική νομοθεσία και τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό 2016/679 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) όπως ισχύει.

Για την Πολιτική Προστασίας του Π.Θ. μπορείτε να ενημερωθείτε στο:

<https://ehde.uth.gr/sites/default/files/2020-06/KODIKAS-ETHIKIS-KAI-DEONTOLOGIAS-STHN-EREYNA.pdf>

Θα σας παρακαλούσα να αφιερώσετε λίγο από τον χρόνο σας για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Πληροφορίες: Φωτεινή Πελεκάνη (fpelekani@uth.gr τηλ 6984401826),

Επιβλέπων: Dr Μάριος Τρίγκας - Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Ευχαριστώ εκ των προτέρων για τις απαντήσεις και την πολύτιμη συμβολή σας!

ΜΕΡΟΣ Α. Προσωπικά – δημογραφικά χαρακτηριστικά

1. Φύλο

☐	Άνδρας
☐	Γυναίκα

2. Ηλικία

☐	18 έως 24
☐	25 έως 34
☐	35 έως 44
☐	45 έως 54
☐	55 έως 64

☐	65 και πάνω
--------------------------	-------------

3. Εκπαιδευτικό επίπεδο

☐	Υποχρεωτική εκπαίδευση
☐	Απόφοιτος λυκείου - ΙΕΚ
☐	Πτυχίο ΑΕΙ - ΑΤΕΙ
☐	Μεταπτυχιακές σπουδές
☐	Διδακτορικές σπουδές

4. Καθεστώς εργασίας

☐	Φοιτητής/ -α
☐	Δημόσιος υπάλληλος
☐	Ιδιωτικός υπάλληλος
☐	Ιδιοκτήτης/τρια επιχείρησης
☐	Άνεργος/ -η
☐	Συνταξιούχος, -α
☐	Άλλο

5. Μηνιαίο ατομικό εισόδημα

☐	έως 600 €
☐	601-1200 €
☐	1201-1800 €
☐	1801-2400 €
☐	2400-3000 €
☐	3000 € και άνω

6. Κάτοικος

☐	Οικισμού ή χωριού μέχρι και 500 κατοίκους
☐	Οικισμού ή χωριού από 501 έως 2000 κατοίκους
☐	Πόλης ή κωμόπολης από 2001- 5000 κατοίκους
☐	Πόλης με πληθυσμό μεγαλύτερο των 5000 κατοίκων

ΜΕΡΟΣ Β. Χαρακτηριστικά Μη Ξυλωδών Δασικών Προϊόντων

7. Τι από τα παρακάτω θεωρείτε ως ΜΞΔΠ (περισσότερες από μία απαντήσεις)

☐	Όλα τα προϊόντα του δάσους πλην του ξύλου
☐	Δασικά προϊόντα που συλλέγονται απευθείας από το δάσος πλην του ξύλου
☐	Δασικά προϊόντα που καλλιεργούνται πλην του ξύλου
☐	Δασικά προϊόντα που καλλιεργούνται εντός του δάσους και δασικών εκτάσεων πλην του ξύλου
☐	Δασικά προϊόντα που καλλιεργούνται εκτός του δάσους και δασικών εκτάσεων πλην του ξύλου
☐	Δασικά προϊόντα που μπορούν να παραχθούν με συμβατικές γεωργικές μεθόδους (π.χ. λίπανση, πότισμα κ.λ.π.)
☐	Ζωικά προϊόντα (π.χ. θηράματα, μέλι, βόσκηση και βόσκοντα ζώα σε δασικές εκτάσεις κ.λ.π.)
☐	Προϊόντα υγρής μορφής (νερό, ποτά κ.λ.π.)
☐	Άλλο.....

8. Από τις παρακάτω κατηγορίες ΜΞΔΠ σε ποιο βαθμό θα εκδηλώνετε ενδιαφέρον να αγοράσετε;

	Καθόλου	Ελάχιστα	Μέτρια	Αρκετά	Πάρα πολύ
Μανιτάρια	☐	☐	☐	☐	☐
Χόρτα	☐	☐	☐	☐	☐
Ξηρούς καρπούς του δάσους (κάστανα, καρύδια κ.α.)	☐	☐	☐	☐	☐
Φρούτα του δάσους (μούρα, κράνα κ.α.)	☐	☐	☐	☐	☐
Αρωματικά (ρίγανη, θυμάρι, φασκόμηλο κ.α.)	☐	☐	☐	☐	☐
Βότανα (τσάι, χαμομήλι, τσουκνίδα, τίλιο κ.α.)	☐	☐	☐	☐	☐
Μέλι	☐	☐	☐	☐	☐
Θηράματα	☐	☐	☐	☐	☐

Χριστουγεννιάτικα δέντρα / διακοσμητικά υλικά (κλαδίσκοι αρκουδοπούρναρα, κουκουνάρια κ.α.)	☐	☐	☐	☐	☐
Φυτόχωμα	☐	☐	☐	☐	☐
Άλλο					

9. Στα παρακάτω χαρακτηριστικά μη ξυλωδών δασικών προϊόντων (ΜΞΔΠ) αναφέρετε τη συμφωνία / διαφωνία σας

	Διαφωνώ έντονα	Διαφωνώ	Δεν έχω άποψη	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Τα βρώσιμα ΜΞΔΠ (καρποί, μανιτάρια, θηράματα) είναι βιολογικά	☐	☐	☐	☐	☐
Τα βρώσιμα ΜΞΔΠ (καρποί, μανιτάρια, θηράματα) έχουν υψηλή διατροφική αξία	☐	☐	☐	☐	☐
Τα βρώσιμα ΜΞΔΠ (καρποί, μανιτάρια, θηράματα) έχουν καλύτερη γεύση από ότι αυτά που καλλιεργούνται	☐	☐	☐	☐	☐
Τα μη βρώσιμα ΜΞΔΠ (χριστουγεννιάτικα δέντρα, διακοσμητικά υλικά π.χ. κουκουνάρια) έχουν υψηλότερη αισθητική αξία από τα αντίστοιχα τεχνητά	☐	☐	☐	☐	☐
Τα ΜΞΔΠ έχουν υψηλότερη τιμή αγοράς	☐	☐	☐	☐	☐
Τα ΜΞΔΠ είναι φθηνότερα σε σχέση με αντίστοιχα προϊόντα					

ΜΕΡΟΣ Γ. Πρόσβαση στις αγορές ΜΞΔΠ

10. Ποια η σχέση σας με τα ΜΞΔΠ και τις περιοχές στις οποίες αναπτύσσονται αγορές ΜΞΔΠ; (μία απάντηση)

☐	Είμαι κάτοικος περιοχής με αγορές ΜΞΔΠ, αλλά δεν έχω ενασχόληση με τα ΜΞΔΠ
☐	Είμαι κάτοικος περιοχής με αγορές ΜΞΔΠ και δραστηριοποιούμαι επαγγελματικά με τα ΜΞΔΠ
☐	Είμαι επισκέπτης σε περιοχές με αγορές ΜΞΔΠ, αλλά δεν με ενδιαφέρουν τα ΜΞΔΠ
☐	Είμαι επισκέπτης σε περιοχές με αγορές ΜΞΔΠ, και με ενδιαφέρουν τα ΜΞΔΠ ως καταναλωτής
☐	Δεν έχω επισκεφθεί περιοχές στις οποίες αναπτύσσονται αγορές ΜΞΔΠ, αλλά γνωρίζω τα ΜΞΔΠ και τα αγοράζω από το διαδίκτυο
☐	Δεν έχω καμία σχέση με ΜΞΔΠ ή περιοχές στις οποίες αναπτύσσονται αγορές ΜΞΔΠ

11. Πιστεύετε ότι οι τοπικές αγορές των ορεινών οικισμών έχουν τη δυνατότητα να συμβάλλουν στην πώληση των ΜΞΔΠ (μη ξυλωδών δασικών προϊόντων);

ΝΑΙ	☐
ΟΧΙ	☐

12. Κατά την γνώμη σας ποιος θα πρέπει να έχει την ευθύνη για την ανάδειξη των ΜΞΔΠ στις τοπικές αγορές των ορεινών οικισμών;

	Διαφωνώ έντονα	Διαφωνώ	Δεν έχω άποψη	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Ο Δήμος που ανήκει ο κάθε οικισμός	☐	☐	☐	☐	☐
Οι κάτοικοι του οικισμού που ασχολούνται με την συλλογή ΜΞΔΠ	☐	☐	☐	☐	☐
Οι μεταποιητικές επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν ΜΞΔΠ	☐	☐	☐	☐	☐
Όσοι ασχολούνται με τον τουρισμό στον οικισμό	☐	☐	☐	☐	☐
Η Δασική Υπηρεσία	☐	☐	☐	☐	☐
Πολιτιστικοί σύλλογοι	☐	☐	☐	☐	☐
Άλλος.....	☐	☐	☐	☐	☐

13. Μέσα από ποιες διαδικασίες πιστεύετε ότι θα μπορούσε να γίνει εφικτή η πρόσβαση των καταναλωτών σε ΜΞΔΠ

	Διαφωνώ έντονα	Διαφωνώ	Δεν έχω άποψη	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Απευθείας συλλογή	☐	☐	☐	☐	☐
Μέσω διαδικτύου (ιστοσελίδες και e-shops)	☐	☐	☐	☐	☐
Μέσω χρήσης social media	☐	☐	☐	☐	☐
Μέσω φυσικών σημείων πώλησης εξειδικευμένων καταστημάτων	☐	☐	☐	☐	☐
Ως συμπληρωματικό προϊόν σε κάποιο κατάστημα	☐	☐	☐	☐	☐
Μέσα από ειδικές εκδηλώσεις (π.χ. φεστιβάλ) για κατηγορίες ΜΞΔΠ	☐	☐	☐	☐	☐
Μέσω πολιτιστικών συλλόγων	☐	☐	☐	☐	☐
Μέσω αγροτουρισμού και παροχή αγροτουριστικής εμπειρίας	☐	☐	☐	☐	☐
Ανάπτυξη δικτύου χονδρεμπόρων για τα ΜΞΔΠ	☐	☐	☐	☐	☐

Προώθηση μέσω εξειδικευμένων σημείων πώλησης (ξενοδοχεία, εστιατόρια, καφέ, κ.λ.π.)	☐	☐	☐	☐	☐
Με λιανικές πωλήσεις μαζικά σε σούπερ μάρκετ – εμπορικά καταστήματα	☐	☐	☐	☐	☐
Με πωλήσεις ως υπερτροφή (superfood)	☐	☐	☐	☐	☐
Άλλο.....	☐	☐	☐	☐	☐

14. Έχετε δει διαφημίσεις των τοπικών αγορών σε σχέση με τα ΜΞΔΠ στο διαδίκτυο (ηλεκτρονικά μέσα και κοινωνικά δίκτυα);

Πολύ συχνά	☐
Συχνά	☐
Σπάνια	☐
Ποτέ	☐

ΜΕΡΟΣ Δ: ΑΞΙΑ ΜΞΔΠ

15. Ποια είναι η άποψή σας σχετικά με τα παρακάτω

	Διαφωνώ έντονα	Διαφωνώ	Δεν έχω άποψη	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Η παραγωγή και κατανάλωση ΜΞΔΠ συμβάλλει στην αντιμετώπιση της Κλιματικής Αλλαγής	☐	☐	☐	☐	☐
Η παραγωγή και κατανάλωση ΜΞΔΠ συμβάλλει στη διατήρηση της βιοποικιλότητας	☐	☐	☐	☐	☐
Η παραγωγή και κατανάλωση ΜΞΔΠ συμβάλλει στη διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς μιας περιοχής	☐	☐	☐	☐	☐
Η παραγωγή και κατανάλωση ΜΞΔΠ συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης	☐	☐	☐	☐	☐
Τα ΜΞΔΠ μπορούν να αποτελέσουν ένα σημαντικό τουριστικό προϊόν	☐	☐	☐	☐	☐
Τα ΜΞΔΠ συμβάλουν στην ενίσχυση του εισοδήματος παραδασοβίων πληθυσμών	☐	☐	☐	☐	☐
Τα ΜΞΔΠ συμβάλλουν στην αειφορική διαχείριση των δασών	☐	☐	☐	☐	☐

Η παραγωγή ΜΞΔΠ συμβάλλει στην προστασία των δασών και δασικών εκτάσεων (από πυρκαγιές, παράνομη βόσκηση κ.λ.π.)	☐	☐	☐	☐	☐
Η κατανάλωση ΜΞΔΠ συμβάλλει στη βελτίωση της υγείας και της ευημερίας	☐	☐	☐	☐	☐
Τα ΜΞΔΠ προμηθεύουν με πρώτες ύλες βιολογικής βάσης σημαντικούς βιομηχανικούς τομείς.(π.χ. φαρμακοβιομηχανία)	☐	☐	☐	☐	☐

16. Ποια από τα παρακάτω προϊόντα μεταποίησης ΜΞΔΠ θα ψωνίζατε στις τοπικές αγορές των περιοχών που επισκέπτεστε;

☐	Τουρσιά μανιταριών
☐	Αρτοσκευάσματα με άγρια χόρτα ή ξηρούς καρπούς
☐	Ζυμαρικά με μανιτάρια
☐	Λικέρ από φρούτα του δάσους
☐	Μαρμελάδες και γλυκά από φρούτα του δάσους
☐	Διακοσμητικά εποχιακά αντικείμενα (π.χ. χριστουγεννιάτικες συνθέσεις)
☐	Αρωματικά/Βότανα σε γυάλινα βάζα ή κουτιά
☐	Μελισσοκομικά είδη (κεριά, κεραλοιφές κ.α.)
☐	Σκευάσματα που προέρχονται από θηράματα (καπνιστό κρέας αγριογούρουνου, λουκάνικα κ.α.)
☐	Άλλο

ΜΕΡΟΣ Ε: ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΜΠΛΟΚΗ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΜΞΔΠ

17. Αξιολογήστε τους παρακάτω τρόπους ενεργοποίησης των καταναλωτών για την αγορά ΜΞΔΠ;

	Διαφωνώ έντονα	Διαφωνώ	Δεν έχω άποψη	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Διαμόρφωση εθνικής πολιτικής για τα ΜΞΔΠ	☐	☐	☐	☐	☐
Ένταξη της καλλιέργειας ΜΞΔΠ στην ΚΑΠ (Κοινή Αγροτική Πολιτική)	☐	☐	☐	☐	☐
Ανάπτυξη προτύπου πιστοποίησης και σήμανσης των ΜΞΔΠ ως βιολογικό προϊόν	☐	☐	☐	☐	☐

Ανάπτυξη κριτηρίων στα διαχειριστικά σχέδια των δασών για τα ΜΞΔΠ	☐	☐	☐	☐	☐
Φορολογικά κίνητρα για τη συλλογή και αξιοποίηση ΜΞΔΠ	☐	☐	☐	☐	☐
Ανάπτυξη συνεργειών μεταξύ μεταποιητικών κλάδων για τα ΜΞΔΠ	☐	☐	☐	☐	☐
Ανάπτυξη συνεργειών μεταξύ τουριστικού κλάδου και άλλων κλάδων της οικονομίας	☐	☐	☐	☐	☐
Εκστρατείες πληροφόρησης των καταναλωτών για τα ΜΞΔΠ από ΟΤΑ	☐	☐	☐	☐	☐
Εκστρατείες πληροφόρησης καταναλωτών για τα ΜΞΔΠ από Υπουργεία – υπηρεσίες	☐	☐	☐	☐	☐
Εκστρατείες πληροφόρησης των καταναλωτών για τα ΜΞΔΠ από επιχειρήσεις	☐	☐	☐	☐	☐
Παροχή εκπαίδευσης στην καλλιέργεια και ωφέλειές των ΜΞΔΠ μέσω προγραμμάτων κατάρτισης	☐	☐	☐	☐	☐
Παροχή εκπαίδευσης στην καλλιέργεια και ωφέλειές των ΜΞΔΠ στα ΑΕΙ	☐	☐	☐	☐	☐
Ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση και εκπαίδευση στελεχών βιομηχανίας τροφίμων και άλλων μεταποιητικών κλάδων για τα ΜΞΔΠ	☐	☐	☐	☐	☐
Άλλο	☐	☐	☐	☐	☐

18. Παρατηρήσεις – σχόλια

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ευχαριστώ για το χρόνο σας !!!

9. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β – Ανάλυση αξιοπιστίας παραγόντων S.A.V.E. για τα ΜΞΔΠ

Reliability Χαρακτηριστικά ΜΞΔΠ

Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	473	100,0
	Excluded ^a	0	,0
	Total	473	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,743	17

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ	56,76	51,910	,402	,726
ΔΙΑΤΡΟΦΙΚΗ ΑΞΙΑ	56,56	52,874	,390	,728
ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΓΕΥΣΗ	56,80	51,129	,417	,724
ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΞΙΑ	57,62	51,444	,251	,740
ΥΨΗΛΟΤΕΡΗ ΤΙΜΗ	57,24	57,569	-,067	,763
ΦΘΗΝΟΤΕΡΑ ΑΠΟ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ	58,46	56,562	-,001	,758
ΜΑΝΙΤΑΡΙΑ	57,03	50,054	,364	,728
ΧΟΡΤΑ	57,07	49,653	,433	,721
ΞΗΡΟΙ ΚΑΡΠΟΙ	56,45	50,672	,553	,716
ΦΡΟΥΤΑ ΔΑΣΟΥΣ	56,75	49,666	,532	,714
ΑΡΩΜΑΤΙΚΑ	56,45	50,036	,562	,713
ΒΟΤΑΝΑ	56,47	50,207	,556	,714
ΜΕΛΙ	56,30	52,138	,450	,724
ΘΗΡΑΜΑΤΑ	58,49	50,780	,285	,737
ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΔΕΝΤΡΑ	58,57	50,907	,309	,733
ΦΥΤΟΧΩΜΑ	58,15	51,121	,278	,737
ΑΛΛΟ	58,95	53,116	,191	,745

Reliability Πρόσβαση στις αγορές ΜΕΔΠ

Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	472	99,8
	Excluded ^a	1	,2
	Total	473	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,810	20

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ΔΗΜΟΣ	70,69	73,506	,320	,805
ΣΥΛΛΕΚΤΕΣ	70,37	73,503	,386	,802
ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	70,70	71,517	,440	,799
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	70,80	71,784	,393	,801
ΔΑΣΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ	71,06	74,090	,194	,813
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ	70,76	70,580	,442	,798
ΑΛΛΟΣ	72,27	75,309	,107	,819
ΣΥΛΛΟΓΗ	71,37	74,848	,142	,816
E-SHOPS	70,74	69,915	,562	,793
SOCIAL	70,91	69,026	,561	,792
ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΑ	70,39	71,950	,556	,796
ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ	70,79	71,154	,501	,796
ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ	70,36	71,206	,542	,795
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ	70,65	69,905	,530	,794
ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	70,39	71,754	,491	,797
ΧΟΝΔΡΕΜΠΟΡΟΙ	71,77	72,186	,243	,812
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ-ΚΑΦΕ	70,84	69,171	,593	,791
ΛΙΑΝΙΚΗ ΠΩΛΗΣΗ	71,60	70,138	,324	,807
SUPERFOOD	70,84	69,096	,496	,795
ΑΛΛΟ	72,33	73,334	,197	,814

Reliability Αξία ΜΕΔΠ

Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary			
		N	%
Cases	Valid	473	100,0
	Excluded ^a	0	,0
	Total	473	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,873	10

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ	36,96	22,543	,489	,869
ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ	36,71	22,281	,529	,866
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ	36,30	22,066	,669	,855
ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	36,47	22,330	,654	,856
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΙΟΝ	36,13	23,288	,544	,864
ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	36,06	23,056	,568	,862
ΑΕΙΦΟΡΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ	36,51	21,818	,668	,854
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΑΣΩΝ	36,50	21,450	,624	,858
ΥΓΕΙΑ-ΕΥΗΜΕΡΙΑ	36,32	22,247	,635	,857
ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ	36,47	22,254	,578	,861

Reliability Ενεργοποίηση και Εμπλοκή στην Αγορά ΜΕΔΠ

Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary			
		N	%
Cases	Valid	473	100,0
	Excluded ^a	0	,0
	Total	473	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,880	14

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	51,15	41,244	,523	,873
ΚΑΠ	51,34	41,301	,525	,873
ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ	50,99	41,015	,637	,868
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ	51,15	40,799	,630	,868
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ	51,32	40,897	,528	,873
ΣΥΝΕΡΓΕΙΕΣ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΩΝ	51,25	40,693	,649	,867
ΣΥΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΚΛΑΔΟΥ	51,17	41,018	,605	,869
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΑΠΟ ΟΤΑ	51,10	39,933	,701	,864
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΑΠΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ	51,18	40,162	,652	,867
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΑΠΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	51,23	40,398	,649	,867
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕΣΩ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ	50,92	41,275	,614	,869
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕΣΩ ΑΕΙ	50,95	40,997	,630	,868
ΕΝΔΟΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ	51,15	40,509	,657	,867
ΑΛΛΟ	52,67	44,807	,065	,908